БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫ ЖЫҒЫЛ!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1926 чылда үндезилетинген
1954 СЕНТЯБРЬ 28 ВТОРНИК
№ 193 (3130)
ӨРТӨӨ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Амур болгаш Липецк областарының колхоотары болгаш совхоотары тараа белеткелиниң планын күүсеткен (1 арын).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).

Дүжүт ажаап алыышкынының, тараа белеткелиниң ажылдарын мурнакчыларның дуржулгазы-биле чорудар (1 арын).

Кызыл хоорай хүннүң өзүп-сайзырап, көрүш-шинчилиг болуп бар чылдар (2—3 арыннар).

Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының бирги сессиязында (4 арын).

КНО-нуң Бол Ассамблеязының IX сессиязы (4 арын).

Моол Арат Республикада культура кедүрлүүшкүнү (4 арын).

Барыын Европа чурттарының ажылчы чоннары коллективтиг айыыл чок чорудуп ниити-европа системазын тургузарын негеп турар (4 арын).

ССРЭ-ге хамаарыштыр иран парлалгада шүүлдүг кампания (4 арын).

АКШ Таиландының эжелээрин корааптурар (4 арын).

Картофельди, ногааларны ажаап алырын болгаш белеткээрин дүрген доозар

Картофель болгаш ногаалар бүдүрүлгезин чоокку ийи-үш чылдарда чүгле хоорайларның, үлетпүр төптериниң чонунуң, болбаазырадыш ажылдаар үлетпүрүнүң хереглелдерин эвес, харын мал ажылының картофель талазы-биле хереглелин бүрүү-биле хандырган турар хемчээлге чедирер соруулганы СЭКП Төп Комитединиң сентябрь Пленуму салган.

Ажылчы чонну картофель болгаш ногаалар-биле хандырарынга ол культураларның курлавыр белеткелин шын организаттаарынга чоокта чаа үнген ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң картофельге, ногааларга, фруктуларга сезоннуң үүрмектеп садыглаар өртектерин чорудар дугайында үндүрген доктаалы чүгүле үжүр-дузалыг. Ол доктаал картофельди болгаш ногааларны эки шыгжап кадагалааш чылдың кайы-даа үеринде бир дески садыглаар сонуургалды колхоотарга, совхоотарга болгаш садыг организацияларынга берип турар.

Партия-биле чазак болза, картофельди болгаш ногаа культураларын тараа культураларының дараазынга кирер аъш-чемнериг чүгүлү культуразы кыдыр көрүп, оларның бүдүрүлгезин улгаттыларының хемчеглерин удаа-дараа айтып келген. Бо чылын бистиң областың колхоотары болгаш совхоотары картофель биле ногаа культураларын эрткен чылдарга бодаарга элээн чүгүлүлүп көргөн болгаш оларның үүжүдү багай эвес үнген.

Бистиң областың колхоотарында болгаш совхоотарында картофель база ногаалар дүжүдүнүң ажаап алыышкыны чаа-ла эгелээн. Областың колхоотары бо чылдың сентябрь 25-ке чедир бүгү олурткан картофелинин чүгле 27,1 хуузун, ногаа культураларының 26,0 хуузун ажаап алган. Амгы үеде ногаа культураларын колхоотар бүрүн ажаап алган турар үжүрлүг турбуже, Кызыл, Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл районнарының колхоотары бүгү тараан ногааларының чүгүн 38—40 хуузун ажаап алган. Ылаңгыя Кызыл районнуң колхоотары Кызыл хоорайның чонун ногаа чүүлдери-биле бүрүн хандырар хоорай чанының колхоотары болур хирезинделе мынчага чедир бүгү тараан картофелинин чүгле 26,6 хуузун, ногаа культураларының—19,0 хуузун ажаап алган. Районда колхоотар ногаа культураларын эрткен чылдан хөйну тараан болгаш оон үүжүү бедик болган. Чижээ, Чкалов аттыг колхоз гектар бүрүзүнден-не 100—110 центнер огурецти ажаап ап, белеткел организацияларынга дужаагаш хөй орулганы кирип алган. Ындыг-даа болза, «Бай-Булуң» болгаш «Совет Тыва» колхоотар ногаа культураларының ажаап алыышкынын хожудатканы-биле элээн когаралга таварышкан. «Бай-Булуң» колхоотуң 10 гектар черде тараан бир гектарыла 100 центнер ажыг дүжүттүг бакчы культуралары соокка алыскан. Ажаап алдынган ногаа культураларының кадагалалы кайы-даа районнарда четпес, оон уламынган дыка хөй помидорлар, огурецтер, арбузтар, дынялар баксыран турар. Ындыг байдал чүгле Кызыл районунда эвес, өске-даа Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның колхоотарында база бар. Ынчаарга Тес-Хем, Өвүр, Эрзин районнарының колхоотары тараа культураларын кезер талазы-биле элээн башкарлы берген хирезинде картофель ажаап алыышкынынче ам-даа кирбээн болуп турар.

Ам картофельдиң ажаап алыышкынын массалыг чорудар үе келген. Бо талазы-биле эрткен чылдың четпес практиказын бө чылын болдурбас херек. Энир чылын колхоотарга, совхоотарга картофельди ажаап алырын соок дүшкүже чедир чорудуп турган. Бо чылын ол четпестерни болдурбайн бүгү тарытынган картофельди, ногааларны чидириг чокка казып алырынче колхоотарда огород бригадаларының кежигүннери кол кичээнгейни салыры чүгүлү.

Ногааларны болгаш картофельди казып алыр мурнунда оларны шыгжаар чылыг черлерни колхоз бүрүзүнге баш бурунгаар белеткээрин уттуп болбас. Картофельди казып алыры чүгле ажылдың эгези, хамык ужур эки кадагалап шыгжаары, янзы-бүрү үрелип баксырар чоруктарны болдурбазы болур. Картофель-биле ногааларның ажаап алыышкынын болгаш шыгжап кадагалаарының белеткелин биче-даа хожудадып болбас. Эрттирген шак, хонук бүрүзү чидириглиг болур деп чүвени колхозчулар, механизаторлар, улуттукчулар билир ужурлуг.

Картофельди казып ажаап алыры—хөй күш кирер аар ажыл болур. Ынчангаш колхоотарның баштаар черлери, совхоотарның, МТС-териң удуртукчулары бүгү колхозчуларның болгаш механизаторларның күжүн чеп организаттаары негеннип турар. Оон-биле чергелештир картофельди ажаап алырынга болгаш шыгжап кадагалаар черлерни кылырынга хоорайларның, районнар төптериниң чонунуң шеф ажылын колхоз, совхоз бүрүзүнге таарыштыр организаттаары чүгүлү. МТС-териң, совхоотарның, колхоотарның түскай эртемниглери, ылаңгыя агрономнар картофельди болгаш ногааларны шыгжап кадагалаар талазы-биле колхоотарга, огород бригадаларынга боттуг дузаны чедирер болгаш олар колхоз бүрүзүнге эки дерип кылган картофель болгаш ногаалар шыгжаар черлерни тургузар дээш бүгү хемчеглерни алыр ужурлуг.

Картофельди ажаап алырын дүргедири-биле кады дүжүттүг, баксыран үрелбээн картофельди үрезинге түскай шилип алыр ажылды колхоз, совхоз, ажыл-агый бүрүзүнге чорудары соңгаарладып болбас соруулганың бирээзи болур. Үрезинге бир борбаа-ла 70—80 грамм дензилиг картофельди гектар бүрүзүнге 3 тоннадан эвээш эвес кылдыр планнаан түскай ажаап кадагалаар херек. Эрткен чылын Барыын-Хемчиктиң Ворошилов аттыг, Чөөн-Хемчиктиң Ленин аттыг болгаш Улуг-Хемниң Мичурин аттыг кедээ ажылагый артельдери үрезинге урган картофелин багай шыгжап кадагалааны-биле соокка донуруп, чазын олуртур картофель үрезинин салып алыр ужурга таварышкан. Картофель болгаш ногааларны ажаап кадагалаарынга ындыг харыысалга чок чоруктарны бо чылын болдурбас дээш партия эге организациялары организокчу ажылдарны болгаш хөй-ниитиниң хыналга контролюн күштелдирери чүгүлү.

Шаг-үе манаваас. Картофель биле ногааларны ажаап алырынче болгаш оларны шыгжап кадагалаар черлериниң тулуун база септелгезин доозарынче күштү шын эвилелдээр херек. Бо чылын картофельди болгаш ногааларны чидириг чокка чогуур өйүнде казып, кадагалап алыры—1955 чылда бистиң областа картофель болгаш ногаа ажыл-агыйын шинтпирлиг кедүрериниң үндезин сууру болур. Колхозчулар болгаш механизаторларның күжү-биле тарып өстүрүп алган чаңгыс-даа борбаа картофель, ногаалар чидириг чокка бүрүн ажаап, кадагалатынган турар ужурлуг. Ол болза, социалистиг кедээ ажылагыйны улам ыңай көлүрериниң чүгүлү салыышкын болур.

Амур болгаш Липецк областарның колхоотары болгаш совхоотары тараа белеткелиниң планын күүсеткен

Кедээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң талазы-биле партиялың болгаш чазактың айтыышкынын Амур областың колхоотары болгаш совхоотары күүсеткеннер, тараа белеткелиниң күрүне планын хуусаа бетинде күүсеткен, оон иштинде кызылтас белеткелиниң планы 130 хуу күүсетинген. 1953 чылга бодаарга, 6600 мың пуд хөй тараны күрүнеге дужаган. Колхоотар болгаш совхоотар боттарын 1955 чылдың часкы тарылгазының үрезиннери-биле хандыртынган. Колхоотар МТС-териң ажылдап бергени дээш хүлээткен счёттар өзугаар тараа дужаалгазын, күрүнеин садып алырының чурумун өзугаар тараа садыглаашкының үргүлүлүп турар болгаш колхозчуларның күш-хүннеринге тараа берииштиниң чорудуп турар.

Областың МТС-тери трактор ажылдарының чыл планын ажыр күүсеткеннер.

* * *

СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март болгаш июнь Пленумнарының доктаалдарын амыдыралга боттандырбышаан, Липецк областың колхоотары болгаш совхоотары тараа белеткелиниң болгаш садып алыышкынының күрүне планын хуусаа бетинде күүсеткен. 1953 чылга бодаарга бо чылын 10479 мың пуд хөй тараны күрүнеге дужаган болгаш саткан, оон иштинде кызылтас 2666 мың пуд.

Областың колхоотары болгаш совхоотары тараа культураларының ажаап алыышкынын дооскан, чазын чажар бүгү черниң үрезинин урган, күсү тарылганы эки агротехниктиг хуусаларда чоруткан болгаш пландан ажыр 40 мың гектар көк тараны болгаш күзүн чажар кызылтасты тараан. Амгы үеде областың колхоотары, МТС-тери болгаш совхоотары ангыс андырылгазының, картофель болгаш ногаалар, чигир свёклазының болгаш тарымал тоорук ажаап алыышкынының ажылдарын күжениишкинниг чорудуп турар болгаш ниитиниң малының кыштагладыышкынынга чедиишкинниг белеткеннер турар.

(СЭТА).

Совет Эвилелинде

Дүжүт ажаап алыышкыны болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткели

РЯЗАНЬ. Областың колхоотары картофельдиң массалыг ажаап алыышкынын чорудуп турар. Картофель ажаап алыышкынын колдуунда машиналар-биле чорудуп турар. Мервинск МТС-тиң механизаторлары картофель казар машина бүрүзү-биле 50—60 гектар черни ажаап алыр деп хүлээнген. Ажылдың баштайгы хүннеринден-не агрегат бүрүзү 10 шактың дургузунда 7—8 гектар черниң картофелин ажаап ап турар.

Областың колхоотарының шөлдеринде картофель ажаар 225 комбайннар болгаш 596 картофель казыкчылары ажылдап турар.

* * *

ЭЙШИШКЕС (Литва ССР-де). Районнуң көдээ ажыл-агый артельдери кырлыгкара ажаап алыышкынын дооскан. Ол культураның тарылгазының шөлү 26 хуу улгаткан. Дыка хөй колхоотарда комбайннар ажылдап турар, олар гектар бүрүзүнден 10 центнер чедир кырлыгкараны бастырып ап турар. Дүжүттүг чорукту бедиткениң калбак одуруглуг тарылганы нептерединге дузалаан.

Кырлыгкара өстүрүп, улуг ажык-дузалыын колхоотар билген. «Майның эртени» көдээ ажыл-агый артели күрүнеге болгаш МТС-териң ажылдааны дээш натура төлевирине мал чемнериниң орнунга кырлыгкараны дужаган. Суланы болгаш арбайны мал чемгереринге артырып алган. Көдээ ажыл-агый артели үрезин фондуларын урганының соонда колхозчуларның күш-хүнүнге бир килограмм кырлыгкараны авансылап бээр.

* * *

ХОРОГ (Горно-Бадахшан автономнуг областа). Памириниң мурнуу талазының районнарының колхоотары картофельдиң бай дүжүдүнүн ажаап алыышкынынче кирипкен. Дыка хөй бригадалар болгаш звенолар гектардан 450 болгаш оон-даа хөй центнерни ажаап ап турар.

Шугнанский районнуң «Комсомол» колхозунда болгаш Рушанский районнуң Хрущев аттыг колхозунда дүжүт ортумаабиле 40 тонна чедип турар.

* * *

НАРЫН. Төп Тянь-Шаньда бедик даглыг черлерде өстүрүп турар бирги техниктиг культура—эм болур мактың ажаап алыышкыны чорудуп турар. Тянь-Шань областың кедээ ажыл-агый артельдери бодунуң кожалары—Иссык Куль чанының колхозчуларының дуржулгазын ажыглавышаан, бай дүжүттү өстүргеннер.

Нарынский районнуң Ворошилов аттыг, «Кенеш», Жданов аттыг кедээ ажыл-агый артельдери үнелиг эм болур мак дужаарының планын ийи катап ажыр күүсеткеннер.

(СЭТА).

Чурукта: Азербайджанның Сельинский районунуң Азизбеков аттыг колхозунда хөвен ажаап алыышкыны.

СЭТА-ның пресслишези.

Польша-совет далайжыларның ужуражыышкыны

ОДЕССА. Кара далайның далайжыларыбиле улус демократтыг чурттарның далайжыларының харылзаазы улам быжыгып турар. Польша-совет найыралдың айыы-хөлбаштыр чаа Польшаның тургузуушкүнүнга польша улустуң чедиишкиннеринге, акы-дунма ийи славян улустарның бузулбас найыралынга алдар болдурган лекциялар болгаш беседалар Кара далайның судноларында чоруп турар.

Бо хүннерде ыраккы чорукта чоруп чоруур «Николаев» деп кара далай пароходунуң бортундан телеграмма алдынган. Ол телеграммада болза, Соңгу далайның порттарының бирээзинге польша болгаш совет далайжыларның найыралдыг ужуражыышкынының дугайын дыңнадып турар.

Бистиң пароходувуска «Люблин» деп польша пароходтуң далайжылары чораанар.

Тайваньда онгуланып турар гоминданчы дээрбечилерниң оорлааны «Праца» деп суднонуң польша матрозунуң чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан бис. Ол матрос ортулукка тос ажыг айларның дургузунда турган. Польша чазактың күжениишкиннинг негелдезинин түннелинде өске далайжылар-биле кады чанкайшичи дээрбечилерниң холундан ол адырылган деп телеграммада чугаалап турар.

(СЭТА).

Чурукта: Чуваш АССР-ниң Ядринский районунуң Буденный аттыг колхозунуң эң эки саанчызы А. С. Селиванованың Бүгү-эвилелдиң кедээ ажылагый делгелгезинге чораанының дугайын бодунуң колхозунуң саанчыларынга чугаалап берип турары.

Фото Б. Мясниковтуу. СЭТА-ның пресслишези.

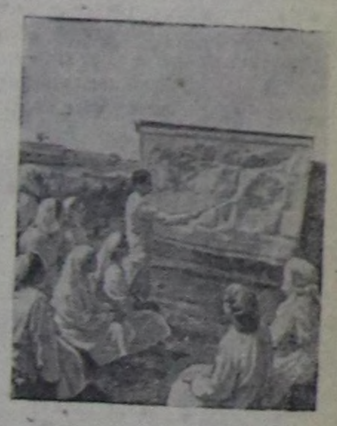

Одесса область. Политиктиг болгаш эртем билиглери нептередиринин ниитилелиниң Лиманский район салбыры колхоотарга болгаш совхоотарга лекцияларны үргүлчү чорудуп турар.

Чурукта: колхозчу малчыннарда лекция.

СЭТА-ның пресслишези.

Болгар артистериң Москвада түннел концерти

ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң чалаанын өзугаар Совет Эвилелинде аалдап чоруп турар Болгар Улус Республиканың артистериниң түннел концерти сентябрь 24-те Москваның П. И. Чайковский аттыг күрүне консерваториязының Бичезалынга болган.

Улуг чедиишкинниг эрткен концертке Димитровчу шаңналдың лауреаттары ыраажылар Надя Афеян, Илия Йосифов болгаш скрипач Недялка Симинова, София радиозунуң ыраажылары—улустуң ыраажызы Йовчо Кара-Иванов, улустуң музыка хереклелери-биле күүсеткичи Цвятко Благоев олар кириштеннер. Фортепианонуң партиязын болгар пианист Элена Миндизова күүсеткен.

Концерттиң программазынга орус болгаш барыын-герман классиктериниң чугаалдары, болгар улустуң ырлары, болгар композиторларның музыка чугаалары кирген.

Болгар артистер Совет Эвилелинге үш неделя хире аалдап чоруп турарлар. Ол үениң дургузунда олар Москвадан ацгыда Ереванның болгаш Тбилисиниң концерт залдарынга чедиишкинниг ойнааннар.

(СЭТА).

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ, ТАРАА БЕЛЕТКЕЛИНИҢ АЖЫЛДАРЫН МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫ-БИЛЕ ЧОРУДАР

Дүжүт ажаап алыышкыны

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» кедээ ажыл-агый артелинде дүжүт ажаап алыышкыны хожудаашкынныг чоруп турар. Колхоз 1604 гектар тараазындан чүгле 410 гектарны кескен болгаш күрүнеге дужаар планын чүгле 31 хуу күүсеткен.

Эш Зайцев бригадирлээн хову ажылының бригадазында күш-ажылдың организаттаашкыны кошкак. Бригадада ниитиниң чемненилгезин багай организаттааны-биле ажылга орайтап үнүп турар. Ында Бии-Хем МТС-тиң комбайнёру эш И. Межов «Сталинец—6» деп комбайн-биле 10 га кезер нормазын 25 га кылдыр кескен. Ол ышкаш, эш К. Бервушин бүдүрер ажыл нормазын 150 хуу күүседип, гектар бүрүзүнден-не 20—25 центнерни ап турар.

Комбайндан тараа сөөртүп турар хереэжен эш С. Кек-оол ажыл нормазын 140—160 хуу, эш Н. Баян 120—130 хуу күүседип турарлар.

Планын күүсеткен

ЭЛЕГЕС. (Телефон-биле). «Бай-Булуң» кедээ ажыл-агый артели күрүнеге тараа белеткээр планын МТС-тиң ажылдаанынга натура телевири-биле катай, Кызыл районнуң колхоотарын мурнап 106 хуу күүсеткен. Тараазының кезилдезин база доозар четкен.

Колхоз келир чылдың дүжүдүнге үрезин уруушкунун база багай эвес организастап, чингетараа болгаш арбайның үрезинин бүрүн белеткеп алган, а кызылтас болгаш сула планын 80 хуу чедир уруп алган.

Колхозтуң хову ажылының бригадазы ногаа болгаш картофель дүжүдүн ажаап алырын база доозуп турар. Помидор болгаш огурец бүрүн алдынган, олуртунган 16,5 гектар картофельден ам чүгле 2 гектарныы арткан. Картофельге үрезинни белеткевишаан, хереглелинден арткан ногаа база картофельди райпога дужаап турар.

Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнар тараа белеткелиниң планын күүсеткен

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Кедээ ажылагыйны улам ыңай хөгжүдер хемчеглер талазы-биле партиялың болгаш чазактың шинтпирин боттандырбышаан, Бай-Тайга районнуң колхоотары күрүнеге дужаар тараазын МТС-тиң ажылдаанынга натура төлевири-биле катай сентябрь 24-те 101 хуу күүсеткен.

Районнуң колхоотары машина-тракторстанциязының ажылдаанынга натура төлевири тарааларны кирбишаан, бедиткен өртек өзугаар күрүнеге тараа садарын массалыг чорудуп турар. Хүлээлгезин мурнап күүсеткен «Дөн-Терек», «Мурнакчы» база Молотов аттыг колхоотар садып алырының белеткел чурумун өзугаар күрүнеге дыка хөй тарааларны кирген.

Кызыл-Мажалыкта автотранспорт конторазының Бай-Тайга районда ажылдап турар чолаачылары А. Межетеков, Н. Нечаев, Н. Исаев, Н. Мироненко болгаш А. Кузьмин олар белеткел пунктуларынче тараа сөөртүрүнге могаг чок ажылдап турар. Моон-биле кады колхоотар келир чылдың дүжүдүнге эки шынарлыг үрезиннер арыглап уруп алырын база чедиишкинниг чорудуп турар.

* * *

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Элбекшилдиг дүжүттү чидириг чокка ажаап алырынга, күрүнеге тараа белеткээрин дүргедириннге калбарган социалистиг чарыштың түннелинде Чөөн-Хемчик районнуң колхоотары күрүнеге дужаар тараа планын МТС-тиң ажылдаанынга натура төлевири-биле катай хуусаа бетинде сентябрьнын 25-те 108 хуу күүсеткен. Ылаңгыя кол культура болур кызылтас белеткелиниң планын 114 хуу күүсеткен.

Районнуң тараажылары бо чылын чаагай дүжүттү өстүрүп, ону чидириг чокка ажаап ап турар. Чамдык колхоотарда дүжүт ортумаа-биле гектардан 25 центнер ажып турар. «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы эш Настык-Доржу) тараа белеткелиниң планын 149 хуу, Калинин аттыг колхоз (даргазы эш Дапкай)—143 хуу күүсеткен.

Тараа белеткелиниң ажылы районда улам калбарып, сентябрьнын 26 хүнүнде безин чаңгыс Чадаананың белеткел пунктузунга кургаткан 60 ажыг тонна тараа кирген.

«Искра» колхоз күрүнеге садып алыр өртектер өзугаар баштайгы 50 тонна тараанны кирген, районнуң өске-даа колхоотары-биле тараа садып алырының көрээлери чардынган. Ылаңгыя «Коммунизмче орук» колхоз 1500 центнер, «Большевик»—1000 центнер, Жданов аттыг колхоз — 500 центнер тарааларны бедиткен өртектер өзугаар садарын хүлээнип турар.

Районнуң ажыл-ишчилери сентябрь 25-те болган чөвүлел хуралга тодаргай хүлээлгелерни алган: дүжүт ажаап алыышкынын октябрь 5-те бүрүн доозар, Совет Тыванын 10 чыл оюнга уткуштур келир чылга үрезин уруушкунун доозар, малдың кышкы ажылларынга хынамчалыг белеткеннер.

* * *

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районнуң колхоотары күрүнеге тараа дужаар планын хуусаа бетинде, МТС-тиң ажылдаанынга натура төлевири-биле катай 104 хуу күүсеткен. Ылаңгыя Мичурин аттыг колхоз тараа дужаар хүлээлгезин 136 хуу, Калинин аттыг колхоз—125 хуу, Ленин аттыг колхоз—115 хуу күүсеткен.

Кур черлерден бедик дүжүт

Хайыракан дааның дөзу-биле чоруткан оруктан аза хона бээрге, Баян-Кол аксының делгем ховузунда чыраа ышкаш үнген, чаагай дүжүттүг чиңгетараа олап эрткен, дүшкен бүгү кижилерни магадып турган.

Тарааның чемгир баштары быжып келири билек-ле Шагаан-Арыг МТС-тиң комбайнёру коммунист эш Болунский болгаш штурвальщик эш Балган олар «С—4» деп боду чоруур комбайн-биле чаагай тараа аразынче эжиндирип кирипкеннер.

Колхозта партия эрге организациязының секретары эш Оолактың башталгазыбиле ажылдаан бригада 20 га черден 54 тонна тараанны ап, ол черниң дүжүдүн быска хуусаада чидириг чокка ажаап алганнар. Колхозчулар Содунам, Кертик-оол, Марат-оол, Уйнук, Кыргыс Таня олар дүжүт ажаап алырынга мурнакчы мергежилин көргүскеннер. Механизаторлар Болунский, Балган олар бир гектар бүрүзүнден-не 20—25 центнер тараанны савалап, шудургу ажылдааннар. Оон мурнунда Сталин аттыг колхозка ындыг дүжүт кажан-даа көзүлбээн.

Мурнакчы колхоотарда

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районда «Октябрьның 14 чылы» база Ворошилов аттыг колхоотар күрүнеге тараа белеткелиниң планын 103 хуу күүсеткен, сентябрь 25-те «Ленинчи орук», «Тинелге» колхоотар хүлээлгезин МТС-тиң ажылдаанынга натура төлевири-биле катай база бүрүн күүседипкен.

Мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазын калбартыр айтырыг амгы негелдерни хандырын шыдавайн турарындан районда дыка хөй гектар тараа сыпта турбушаан, дөрт колхоотуң хожудап турарындан күрүнеге дужаар тараа планы ам-даа күүсетинмээн, сентябрь 25-те 96,5 хуу четкен.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ ХҮННҮҢ ӨЗҮП-САЙЗЫРАП,

Кызыл хоорайның үндезилетинип тургустунганындан бээр 40 чыл болган. Маңаа баштайгы бажыңны Сибирьниң Тыва-биле кожа районнарындан келген орус ажылчыннар 1914 чылдың августа тутканы. Кызылдың баштайгы тудугжулары Тывага болган революстуг шимчээшкинге идепкейлиг киришкеннер.

Октябрь революциязының үезинде Кызылга чүгле 20—30 хире ыяш бажыңнар турган. Тыва Арат Республиканың чылдарында Кызыл хоорай элээн өзүп, чаагайжып эгелээн. Совет Эвилелиниң составынга Тываның каттыжып киргениниң соонда хоорайның тудуглары эң-не дүрген темпилиг чорутунган. Хоорай көскүзү-биле чаагайжаан. Кызыл ам танытынмас кылдыр чаартынган болгаш аныяк областың ёзулуг экономиктиг, культурлуг болгаш административтиг төвү болу берген. Совет улустарның тыва улуска көргүскен акы-дуңма дузаламчызы болза, областың экономиказын социалистиг эгеге кыска хуусаада чаартыр, национал хевирлиг, социалистиг уткашынарлыг культураны тургузар арганы хандырган. Бо дугайында чамдык материалдарны мында парладывыс.

ЛЕНИН КУДУМЧУЗУ

Ленин... Бо атты бистиң совет улус болгаш түү делегениң ажылчы чоннары боттарының чүректеринде эң-не эргим хайыралыы-биле, эң-не бедик хүндүткел-биле кадагалап турар. Бо атты улуг Ленинге тураскаал болдуруп кадагалап сагаан хоорайлар, фабрикалар, заводтар, өөредилге черлери, культура албан черлери, колхоздар, суурлар, кудумчулар бистиң чуртта дыка хөй. Совет улус ол улуг атты эң-не кол, эң-не чугула чүүлдер-биле холбаштырып турар.

Ол ышкаш тыва улус бодунуң кол хоорайынып—Кызылдың кол кудумчузун Ленинниң ады-биле адааны таварыла эвес. Ол дээрге, тыва улустуң Ленинге бараалгаткан тураскаалы, Ленинниң хөрээнге кызыгаар чок бердингениниң демдээ. Бедунуң хосталгазының болгаш аас-кежиниң дугайында бистиң улустуң Ленинге ынакшылын ол херечилеп турар.

Ленин кудумчузунда төөгүлүг черлер, кол албан черлери, культура-амыдыралдың хөй-хөй черлери мөөнетинген.

Кудумчунуң арай кудулдур ортаа үезинде хоочун ыяш бажыңның кудумчуже тадазында ханазында мындыг сестер бар: «Бо бажыңга 1919 чылда Кравченконуң болгаш Щетинкининиң партизан отрядының штабы турун турган». Ол болза, Ленин кудумчузу хоорайның чүгле амгы үеде төп кудумчузу эвес, харын база оон баштайгы кудумчуларының бирээзи болурун, Тываның ажылчы чоннарының хосталгазы дээш революстуг демисели-биле холбашкан кудумчу болурун херечилеп турар. Ам ол төөгүлүг бажында хоочун партизан, ам Кызылда бир будүрүлге—алгы заводунуң директору эш Маадыр-оол чурттап турар.

Ленин кудумчузунда партия, совет болгаш хөй-нинти организацияларының область органнары Совет Тываның социалистиг чаартылгазының бүгү ажыл-херектерин эргелеп турар.

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркынче кирер черниң чанында үш каът улуг бажың тургустунган. Ол—Кызылдың № 2 школазы. Оон артыы дужунда ийи-ийи каът чараш-чаагай бажыңнар. Эгезинде ийи каът узун ав бажыңны мырыңай чоокта чаа туткан. Ында области бир дугаар дээди өөредилге чери—Кызылдың башкы институду болгаш башкы училищези. Институт бодунуң бир дугаар доозукчуларын бо чылын белеткеп үндүрген. Оны 100 хире кижи досканнар. Ам олар областың школаларында директорлап, башкылап, районо эргелекчилеп база улус чырыдышкынының өске-даа ажылдарында бараннар. Ол-ла бажыңның алдыы чарыында Кызылдың № 7 ортумак школазы турар. Оны базала сөөлгү каш чылдарның дургузунда туткан. Ук школаның мурнуу дужунда, шала куду үш каът кончуг чараш бажың бедип үнүп келген. Ол—кедээ ажыл-агый техникумунуң бажыңы. 1954—55 өөредилге чылында аңаа чаа өөредилге чылы эгелээн. Техникум болза, областың кедээ ажыл-агыйынга агрономнарны, зоотехниктерни болгаш ветеринарларны белеткеп бээр. Ленин кудумчузунуң бажында ол кезек черде өөредилге черлери мөөнетинген. Ында эртен-даа, хүндүс-даа, кежээ-даа хөгүүг болгаш омак.

№ 2 школа бодунуң бир дугааргы онгуклассчыларын 1947 чылда белеткеп үндүрген. Оны ынчан он ажыг оолдар болгаш кыстар доозуп үнген. Алдын болгаш меңгүн медальдарлыг доосканнарның аттары школаның ортаакы каъдынып көскүчеринде алдын үжүктер-биле бижитинген. Ол онгуклассчыларның чамдыктары Ленинградтың күрүче университедин чедиишкиниг дооскаш, ам төрээн областында ажылдап турарлар. Оларның аразында Зоя Арагачи, Елена Калчанай ол-ла школазында башкылап турарлар, Анатолий Калзан, Шулуу Сат болгаш өскелер ам областың эртем ажылдакчылары болуп турарлар.

Кудумчуну оон куду бадып бар чыдарга оон-даа артык чараш, үш каът бажыңнар көстүп келир. Ында административтиг үш каът ийи бажың, ийи каът гостиница, уруглар яслизи болгаш чурттаганың чаа-чаа бажыңнары, культура албан черлериниң тудуглары өзүп үнген. Областың партия школазының (амгы совпартшкола) ишпики девискээри улуг сесерлик болуп хуулган. Ол школа хөй-хөй партия, совет ажылдакчыларын белеткеп үндүрген.

Кудумчунуң төнген ужунга чедир дыка хөй чаа, ийи каът бажыңнарны магадап көрүп болур. Кудумчу чүгле каът-каът бажыңнар-биле байын турар эвес, харын ол чаагайжытынып турар. Кудумчунуң улус кылаштаар черин ужунга чедир асфальтылаан, ам кудумчунуң машина чоруур черин даштап турар. Бо чылын кудумчунуң ол-бо талаларынга дыка хөй ыыштарны олурткан.

Ленин кудумчузунда тудуг ажылдары кидин түлүктеп турар. Оон ынай эргиде туттунган чурттарга бажыңнарын септеп, оларның иштин болгаш даштын штукатуралап, чугайлап турар. Ында № 10 ийи каът чурттарга бажыңы мооң мурнунда даштыкы хевириниң талазы-биле көрүш чок турган. Ам оон иштин, даштын көрүштүг кылдыр септээри дооступ турар. Бажыңның даштыкы хевири сыр өске болуп турар.

Ол-ла кудумчуда турар культура албан черлери: Алдан-Маадырлар аттыг чурт музейи болгаш А. С. Пушкин аттыг библиотека Совет Тываның 10 чыл оюнга уткуштур эки белектерни белеткеп турар. Чурт музейи он чылдың байырлалынга алдар кылдыр түскай черлерни дерип белеткеп турар. А. С. Пушкин аттыг библиотека тыва чогаалчыларның чогаалдарының каталогун кылган. Библиотеканың ном фондузу чылдың-на улгадып турар.

Баш чылдар мурнунда маңаа чораан кижилер ам ол кудумчунуң канчаар өскөрилгенин, канды-кандыг чаа үүлдер немешкенин боттары бүзүрээрлер.

Совет Тываның 10 чылының дургузунда чүгле Ленин кудумчузу эвес, хоорайның өске-даа кудумчулары база моон тудак чокка сайзырап, чаагайжып турар.

Кызыл хоорайның кол кудумчузунда чурттап турар янзы-бүрү эртем билиглиг, ажыл хүлээлгелиг кижилер бүгү совет кижилер ышкаш, Төрээн чуртунуң улам чечектелишкини дээш, бистиң чуртка коммунизм тургузуушкуну дээш ажылдап турарлар.

Б. ХОВЕНМЕЙ.

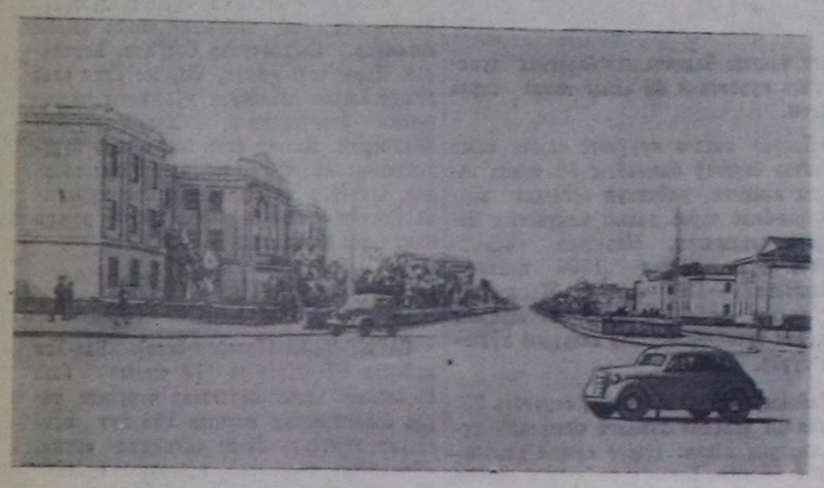

Кызылдың кудумчулары улам-на чаагайжып турар. Төп кудумчу—Ленин кудумчузунда сөөлгү чылларда 2—3 каът хөй чаа-чаа бажыңнар туттунгулаан. Ында ногаанчыдылга үлегерлиг чорутунган. Ол кудумчуда областың удуртур албан черлери, кадрлар белеткелиниң янзы-бүрү школалары, уруглар садтары, культура албан черлери ажылдап турар.

Чурукта: Ленин кудумчузунуң паркче талазы. Солагай талазында № 2 ортумак школа болгаш оң талазында башкы институду.

ЧУРУУ С. Феоктистовтуу.

Болдунуң төрээн хоорайының чаагайжыгазы болгаш ыяшдың улуг-даа, бичин-даа назылыг чурттакчылары улуг сагыш салышкынын илергейлеп турарлар. Будүрүлге болгаш албан черлери, школалар сөөлгү чылларда боттарының девискээринге ыяш тарылгазын калбартканнар.

Чурукта: Кызылдың № 3 школазының чоогу.

ЧУРУУ С. Феоктистовтуу.

Областың культуразының төвү

Кызыл—Тыва автономнуг областың ажылчоннарының политиктиг, экономиктиг, административтиг төвү болурубиле кады, культураның төвү болуп турар. Тываның тускай күрүче болуп тургустунганынга, оон оон ынай хөгжүлдезинге Кызыл хоорай оон төвү болуп улуг рольдуг болган.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн-бүрү сагыш салышкынының ачызында тыва улус Совет Эвилелиниң хөй национал дыг күрүнезинин ден эргелиг кежигүнү болуп киргениннен эгелээш, Кызыл хоорай Тываның ажылчы чоннуңун эртем культуразының хөгжүлдезинге эң чугула рольду ойнаан. Шынап-ла совет улустарның акы-дуңма өг-бүлезинге тыва улустуң культуразы онзазы-биле чаартынган. Совет Тываның он чылының дургузунда областың найыслалы—Кызыл хоорай танытынмас кылдыр өзүп-сайзырап база көрүш-шинчи кирип, областың ажылчы чоннарының национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразының ёзулуг төвү болуп бар чыдар.

Область төвү—Кызылда болгаш районнар төптеринде, кедээ колхозчу суурларда ажылдап турар кадрларның—партия, совет ажылдакчыларының, башкыларның, эмчилерниң, агрономнарның, зоотехниктерниң, механизаторларның болгаш күрүнеиң өске-даа будүрүлге, албан черлеринде ажылдап турар кадрларның хөй нуруузу Кызыл хоорайның өөредилге черлеринге өөренип, эге, ортумак, дээди эртемнерни чедип алган кижилер болуп турар.

Кызыл хоорайда областың партия, совет болгаш удуртулганың өске-даа область организациялары туруп турары-биле кады, янзы-бүрү эртем билигни Тываның ажылчы чоннарының оолдар, кыстарынга берип, оларны өөредип турар дыка хөй өөредилге черлери бар. Оларның иштинде күрүнеиң башкы институду, педагогика училищези, кедээ ажыл-агыйның техникуму, колхозтарның удуртур кадрларын белеткээриниң кедээ ажыл-агый школазы, механизация училищези, медицина училищези, уруглар ның музыка школазы бар. Хоорайда 4 ортумак, 2 долу эвес ортумак, 3 эге школалар ажылдап турар.

Оон-биле кады ажылчын аныяктарның кежээки школазы ажылдап турар. Аныяктар будүрүлгелерге ажылдавышаан, кежээки школага ажыл шагындан дашкаар өөренип, онгу классы доозуп ап, оон ынай тускай эртемни өөренирин чедип ап турарлар. Ажылчын аныяктарның 9 клубтары бар. Ында бот-тывынгыр уран-чүүлдүң бөлгүмнери ажылдап, дыштанылга күннери омак-хөгүүг эртип турар.

Кызылда дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институду, башкыларның билиин бедидериниң институду ажылдап турар. Областың кино театры, орус, тыва ийи бөлүк артистерлиг национал театр, культура бажыңы, чайгы ногаан болгаш кино театрлыг, номчулга черлиг Гастелло аттыг парк, пионер бажыңы, санитар-чырыдышкынның бажыңы Кызыл хоорайда туруп турар. Кызылда 10 библиотека бар, оон иштинде областың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының 1944 чылда ном фондузу 11.000 санныг турган болза, ам 92 мун ажыг болуп, номчукчуларның саны 5 катап өскен. Совет Тываның 10 чыл оюнга уткуштур Кызылдың хоорай библиотеказы ажыттынар.

Тываның эрте бурунгу төөгүзүнден бөгүнге чедир амыдыралын, хөгжүлдезин оон дириг болгаш казып алыр байлаан, агаар бойдузун көргүскен база эртем шинчилел талазы-биле биче эвес ажылдарны кылып турар областың чурт шинчилел музейи ажылдап турар.

Бистиң өзүп олурар аныяк Кызыл хоорайывыстың ам эгелээр чаа тудугларынга кино театрның, национал театрның, музыка школазының болгаш областың төп библиотеказының тудуглары немежир. Ол болза, областың болгаш Кызылдың культурлуг амыдыралының хөгжүлдезинге улуг өөрүшкүлүг болуушкуннар болур.

К. АРАКЧАА,
Областың культура эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

Ынак Төрээн чуртумга

Мен дашчы кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген мен. Ачам мени бичиимден тура-ла болдунуң ол мергежилинге өөреткен. Мен оон-биле кады дашчының революция мурнундагы аар-берге амыдыралы кады эртип, Севастопольдуң пароход сеттээр черин-даа, Донбасстың ажылчын суурларын-даа тутчуп чордум. Совет эрге-чагырганың чылдарында тудуг ажылы калбарган, тудугжуларның амыдырал чуртталгазы эвилээн.

Мен 1938 чылда Кызылга келгеш аныяк хоорайның чечектелишкининиң хөрөөнге болдунуң күш-ажылчы салышкынымны киирер деп шиитпирлеп алган мен. Менээ хөй-хөй аныяк тыва кадрлар-биле кады ажылдап, оларга болдунуң тускай эртемнин өөредир деп хүндүлүг болгаш харыысалгалыг соруглга овваашаан.

Дашчы үзүүне бөгөө болгаш соруг ажыл болур. Бедик шорааннар, дег улуг, каъткаът чараш даш бажыңнарны кезек-кезек даштардан эптеп турган кылып каары амыр эвес. Бажыңның быжыы, оон чаражы тудугжу-дашчыдан хамааржыр. Совет кижиге чырык, делгем, быжыг болгаш чараш бажың херек. Моңу бистер, тудугжулар, кончуг эки билип турар бис.

Болдунуң ажылдап келген үемнин дургузунда мен хөй кижилерниң тудуг ажылдарынга болгаш дашчының мергежилинге өөреткен мен. Мээң ынчыг өөренмичилерим бирээзи болза, Оюн Калзан болур. Ол — болдунуң хөрөөн мергежилдиг-биле лидгээдип алган.

Тудугжулар Совет Тываның 10 чыл оюнга чедиишкиниг ужуражыр дээш болдунуң ажыл нормазын үргүлчү ажыр бүүседип турарлар. Байырлалга алдар болдурган социалистиг чарышка тилекчилер болур дээш демиселге олар чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап турарлар. Мен болдунуң өөрүм-биле болгаш өөреникчилерим-биле кады байырлалы, күш-ажылымны чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш күзениишкиниг ажылдап турар мен.

В. ЦУКАНОВ.

Орус акымга өөрүп четирдим

Мээң анмак үем Тес-Хем районнуң Шуурмак суурга эрткен. Мен эртем билигни чедип ап шыдавайн барган мен. Ынчалза-даа мен тудугжу болур деп шиитпирлеп алган мен. 1940 чылда Кызылга келгеш болдунуң күзелим ёзугаар тулуг черинге ажылчын болуп киирип алган мен. Ынчан мен чүнү-даа кылып билбес турдум. Кады ажылдап турган эш-өөрүм мөңгө ажылдың эй-бажын айтыы берип, мээң дашчы болуп өөренип алырымга дузалажып турган.

Мээң башкым болза дуржулгалыг дашчы мастер Василий Карпович Цуканов турган. Ол мени мергежилдиг дашчы кылдыр өөредип алыр дээш бөзө-ла кызыы ажылдап турган.

Тудуг черинге ажылдап киргениннен бээр 14 чыл эрткен. Бо үемнин ишинде Кызыл хоорайның дыка хөй чаа тудугларын— школаларны, эмнелгелерни, чуртталга бажыңнарын тудушкан мен. Ол дээрге, областың төвү Кызылды чаа-чаа чараш бажыңнарлыг кылдыр өстүрүнге мээң күш-ажылчы салышкыным болган. Мен дашчы мергежилди чүгле чедип алган эвес, харын дашчы мергежилге хөй-хөй кижилерни өөреткен мен. Мээн өөреникчим Маадыр-оол ам мурнакчы ажылчынарның бирээзи болуп турар.

Бистиң коллективте мурнакчыларның саны хүн-бүрүде көвүдеп турар. Кижи бүрүзү-ле бодунуң ажыл нормазын күүседир, кылып турар үүлдериниң шыназын экижидер, продукцияның бот-үнезин чиңгедир дээш бүгү күштерин салып турар. Ынчаарга оны хөрөө кырынга бөттандырарда күш-ажылчы кижи бүрүзүнден бир дугаарында бодунуң мергежилин хүн-бүрү бедидерин, ажылдың техниказын эки шиңгээдип алырын негеп турар. Ажылчыннарның билиин бедидеринге партия болгаш чазак бүгү аргаларны тургусткан. Бистер ол аргаларны ажыглап турар бис.

Ажыл-ишче, эртем-билигже орук бистиң чуртувуста кызыгаар чок. Күш-ажыл совет кижини хаастап турар.

Мээң күш-ажылымны партия болгаш чазак бедии-биле үнелеп, мени орден-биле шаңнаан. Бодунуң бүгү күштеримни бистиң Төрээн чуртувустуң моон соңгаар чечектелишкининиң хөрөөнге берип турар мен.

О. КАЛЗАН.

САННАР БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

1944 чылда Кызылга дээди өөредилге чери турбаан. 1954 чылда Тывада баштайгы дээди өөредилге чери болур башкы институду ажылдап турар. Амгы үеде Кызылда дылдын, литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институду болгаш башкылар билии бедидериниң институду база ажылдап турар.

1944 чылда Кызылга ортумак өөредилге чери чок турган. 1954 чылда совпартшкола, көдээ ажыл-агый техникуму, педучилище, медицина училищези, колхозтарның удуртукчу кадрларын белеткээр школа, кооператив школазы болгаш механизация училищези ажылдап турар.

1944 чылда 2 школа турган. 1954 чылда оларның саны 9 чедир өскен, ам 2 чаа школаның тудуу чоруп турар.

1944 чылда 11000 ном фондулуг бир библиотека турган. 1954 чылда 150 мун ном фондулуг 10 библиотека ажылдап турар.

1944 чылда 3 клуб турган. 1954 чылда 9 клубтар бар.

1944 чылда 2 киноустановка турган.1954 чылда оларның саны 5 чедир өскен.

Кызылдың экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдези

Октябрь 11—улуг Совет Эвилелиниң составынга Тываның каттыжып киргениннен бээр 10 чыл болганының байырлалының хүнү. Тываның ажылчы чоннары социализм чуртунуң бүгү улустары-биле кады ам он чылдың дургузунда ажылдап болгаш чурттап келген.Тыва улус болдунуң аас-кежиктиг чуртталгазының дугайында Коммунистиг партиягa болгаш Совет чазакка кызыгаар чок өөрүшкүзүн илергейлеп турар. Ленинчи-сталинчы национал политиканың принциптериниң шыныын, бистиң чуртувустуң улустарының найырзының быжыын, коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле хөгжүлдениң идегелдиин Тываның ажылчы чоннары чаа амыдыралга улам бүзүреп көрүп турар.

Совет Эвилелиниң составынга Тываның каттыжып киргени болза, экономнуг болгаш культурлуг хөгжүлдениң делгем оруун ажыткан. Областың төвү—Кызыл дүргени-биле өзүп, сайзырап турар. Хоорайда аъш-чем үлетпүрү хөгжүн турар. Оны улам калбартырынга улуг хөрөнги бердинген. Бо чылын тараа дээрбезин, хлеб болгаш пиво заводтарын база эт комбинадын тударының талазы-биле ажылдар чоруп турар.

Чурт үлетпүрүнүң будүрүлгелери (дааранылга комбинады, мебель фабриказы) база тудуг материалдарының будүрүлгелери (тууйбу заводу) сөөлгү чылларда боттарының будүрүкчү күчүзүн дыка калбартканнар, олар чаа дерилгениң улуг дузаламчызын алганнар. Ол болза, үлетпүр продукциязының үндүрүлгезин үш катап улгаттырар арганы берген. Чоннуң өзүп турар хереглелдери улам-на экижибиле хандыртынып турар апарган.

Совет Эвилелиниң эң дээре мурнакчыларының дуржулгазы хоорайның будүрүлгелериниң чыл бүрү улам калбаа-биле ажыглатынып турарының ачызында, күш-ажылдың будүрүкчүлүү бедип, будүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары экижип, бот-үнезин чиңгедир турар. Ылаңгыя Москваның «Буревестник» деп илик даараар фабриказының ажылчыннары эштер Муханов, Левченко оларның будүрүлге чорудулгазының бүрүзүнге продукцияның бот-үнезин чиңгедири дээш чарышты калбартыр дугайында дуржулгазын даараныла комбинадының болгаш алгы заводунуң ажылчыннары үлегерлиг ажыглаанар.

Хоорайның транспорт организацияларының чолаачыларында машинаны сеттелге чокка маннадырының аразын узадыры дээш чарыш калбарган. Олар база-ла чуртта мурнакчы чолаачыларның дуржулгазын шиңгээдип турарлар. Амгы үеде чолаачылар Татарчук (авторотада), Седенев (харылзаанның транспорт конторазында), Ковалев (облхэниң транспорт конторазында), Неумывальченко (төп автобазада) машинаны капитал сеттелге чокка ийи чүс мун километрге маннадыр дээш демисежип турарлар. Областың он чыл байырлалынга чедиишкиниг ужуражыр дээш чарыш хоорай будүрүлгелериниге калбарган. Социалистиг хүлээлгелер эки күүсетинин турарын августуң түңнели көргүскен. Тууйбу заводунуң коллективи чылдың будүрүлге планын октябрь 10-га чедир күүседирин хүлээнген, а керек кырында ол хүлээлге сентябрь 15-те күүсетинген. Ам шаандан ажыр доктаатынган онаалданы күүседип турар.

Байырлалга алдар болдурган чедиишкиннерни аъш-чем комбинадының ажылчыннары көргүскен. Ында августуң будүрүлге планы 111,6 хуу күүсетинген. Алгы заводу база-ла эки ажылдаа. Будүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын экижиттиишаан, августуң будүрүлге планын 109,5 хуу күүсеткен. Ол бүгү чедиишкиннер болза, бодунуң төрээн хоорайының экономиказының хөгжүлдези дээш ажылчыннарның чүткүлдүг күш-ажылының көргүзүглери болур.

Күш-ажыл — амыдырадыг хаастаар. Ол дугайын эрткен он чылдың дуржулгазы көргүскен. Хоорайның озуур-хевири кескүзү-биле чаартынган. Оон будумчуларында ийи, үш каът даш бажыңнар чергелештир тургустуна бергилээн, сес аалиштиг чурттаар ийи каът чуртталга бажыңнары тутунган болгаш ажыглалда кирген. Ленин кудумчузунга асфальтылыг тратуар кылыры доозулган, кудумчунуң бодун дашталдыр бастырар ажылды бо чылын чоруткан. Совет чазак хоорайнын тудуунга болгаш чаагайжыдылгазынга чыл бүрүде улуг хөрөнгини ангылаан берген. Оны чөптүг ажыглаары, аныяк областың төвү — Кызылды чараш болгаш чаагайжыткан хоорай болдурары бистиң чугула хүлээлгевис.

Аныяк областың төвүнде школаларының четкизи өскен. Бир эвес 1944 чылда Кызылга чүгле 2 школа турган болза, а бо чылын 3000 ажыг өөреникчилериг 9 школалар бар. Тускай эртемниг национал кадрларны белеткээр өөредилге черлери—кедээ ажыл-агый техникуму, медицина училищези, башкы училищези болгаш институду, садыг-кооператив школазы, механизация училищези бар апарган.

Партияның болгаш чазактың улуг дузаламчызының ачызында хоорайның чоннуңун ортузунда культур-ажылгыдылгыг ажылларны калбаа-биле чорударының арганы тургустунган. Амгы үеде хоорайда национал-драма театры, областың культура бажыңы, 9 ажылчын клубтар, 5 кызыл булуңнар ажылдап турар, 150 мун ажыг том номнарлыг 10 ажыг библиотекалар бар.

Кызыл үениң дургузунда ажылчы чоннуң калык камгалалының хөрөө экижээн. Хоорайда уруглардың эмнелге чери, 5 диспансерлер тургустунган. Бо чылын бюджетта бажыңның тудуу доостур. Хоорайның калык камгалалынга бо чылын бердинген хөренги 1946 чылдыңдан 5 катап хөй болган. Эмнелгениң албан черлери мергежилдит кадрлар-биле хандырылган, чоннга эмнелге хандырылгазы чыл тудум-на экижип келген.

Хоорайның чурттакчы чоннуңун өзүп турар материалдыг хереглелдерин доозаамал хандырарынга садыгның болгаш чемненилге черлериниң четкизи калбарган, чоннуң ортузунга сайгарып турар бараанарның ассортиментизи калбарып, шынары экижээн. Чижээ, Кызылдың горпозунга бараан саарылгазы 1945 чылда 18861 мун рубль четкен турган болза, а 1954 чылда 101041 мун рубль түүнүг болган. 1947 чылдагызынан 1954 чылда саткан чигир 86 хуу хөй болуп турар, аъш-чем аймак 5 катап, нарын пестер 4,8 катап, алгы-кештен кылган хеп 7 катап хөй сатынган.

Ол бүгү чедиишкиннер дугайында областың бүгү ажылчы чоннары-биле кады хоорайның чурттакчылары бистиң Коммунистиг партиязыска болгаш Совет чазаныска кызыгаар чок улуг өөрүшкүзүн илередип турарлар. Хоорайның үлетпүрүнүң, транспортунуң болгаш албан черлериниң бүгү ажыл-ишчилери чедиишкиннерге доктаазайн, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң улам ынайгы хөгжүлдези дээш чүткүлдүг-биле ажылдаарлар.

П. КИСЕЛЕВ,
СЭКП Кызыл хоркомунуң секретары.

КӨРҮШ-ШИНЧИЛИГ БОЛУП БАР ЧЫДАР

Хоорайның чаагайжыдылгазынга бистиң киржилгевис

Бистиң аныяк облазывыстың төвү Кызыл хоорай чыл келген тудум улам-на сайзырап турар. Төрээн хоорайның чаагайжыдылгазынга киржири хүндүлүг хүлээлге болур деп чүвени автобазаның коллективинин кежигүннери билип турарлар.

Коллектив чазын бодунуң девискээрин долгандыр теректерни ийи одуруг ыылдыр тарып олурткан, а херим иштинге улуг эвес сессерликчигешти тараан. Ында ылштар, хаактар, бөлүк-бөлүк чечектер базаа тарытынгылаан. Бо бүгү тарымалдарны демир ханакарактар-биле долгандыр ваажалаан. Коллективтиң бүгү кежигүннери бодунуң девискээриниң ногаанчыдылгазынга идепкейлиг киржип, тарымалдарны сагыш човангыр холдар ажаап, кижи бүрүзү доктаатынган график өзугаар ажылдап турган. Тарымалдарны механизастатынган суггарыкчылар-биле хүн-бүрүде суггарып турган.

Кызымаккай күш-ажылдың түнелиндe коллективтиң күзели чедип алдынган. Бүгү тарымалдар үнүп, чаш теректериниң болгаш сесерликте тарымалдарниң бүрүлери чай-биле кады чингир ногаан ыылыр үнүп келген. Ажылчыннар часпар арызында боттарының тарып алган сесерлиинге дыштанып, хөөрежип, солун сеткүүл номчулгазын эртирип турарлар. Ынчаарга коллектив бодунуң ол чедишкиннеринге оожургай бербээн.

Бистиң коллективис хоорайның чаагайжыдылгазынга база идепкейлиг киржип турар. Ленин кудумчузун асфальтылаарынга бистиң коллективистиң чоланчылары хүн-бүрүде киржип турар. Сентябрь айның чүгле 17 хонуктарында безин олар 506 кубометр сай дашты кудумчуга төккен. Хоорайны чаагайжыдарынга болгаш бодунуң девискээрин ногаанчыдарынга эштер Андриянов, Соболев, Гузенов, Мандрынин, Бозин олар эң идепкейлиг киржип турар.

Кызылдың автобаза коллективи хоорайны чаагайжыдарынга боттарының күжүн моон соңгаар-даа бээрлер.

И. КАЛИНИН,
Автобазаның партия бюрозунуң секретары.

Кызыл хоорайның школаларында, уруглар садтарында болгаш яслилеринде школачылар база бичии уруглар интернационализмниң өлүзу-биле кады өренип, чурттап, кижизитиниң турарлар. Уруглар садтарының, яслилериниң четкизиниң калбарганы болза, ие хөрээженнериниң бүдүрүлге, албан черлеринге эки ажылдаар аргазын хандырып турар.

Чурукта: Хоорайның № 1 уруглар садында уруглардың белүү.

ЧУРУУ С. Феоктистовтуу.

Бистиң төрээн хоорайывыс

Область төвү—Кызыл хоорай Совет Эвилелиниң өг-бүлезинге тыва улустуң аттышканындан бээр он чылдың дургузында танытынмас кылдыр өскерилген.

Мен Кызылга барык-ла үжен чыл иштинде чурттап, ажылдап келдим. Баштайгы кээп турар үемде маңаа чурттакчы чоннерге чурттап, ында-хаая чер ханалыг ажыңнар бар тургузаан. Эш Кочетовтуң удуртуп турганы партизан шимчэшкиниинге киришкеш, ооң соонда шеригге кирдим. Ынчан бис областың амгы музейниң турар черинге өглерге турган бис. Ол үеде хоорайның амгы турар шөлү курган алзин, хараган болгаш хорумналчак даш эжелээн,ээнзиргей хевирлиг чер турган. Кызыл ынчаарда аныяк Тыва Арат Республиканың төвү турган.

Тыва автономнуг областың төвү болуп артып калган амгы Кызыл республика төвү турганынга бодааргa дыка сайзыраан болгаш өөрүнчүг өскерлиишкиннер болган. Школаларның, эмнелгелерниң, магазиннериң саны көвүдээн. Ийи-үш хаат даш бажыңнар чергелештир туттунган. Уруглар шөлү, яслилер ажыттынган. Социалистиг үлетпүрүнүң янзы-бүрү бүдүүлгелери ажылдап турар апарган. Төөгүнүң турасхаалдары бар. Ылаңгыя мээң амгы чурттап олурар бажыңымның даштында аддын үжүк-биле мынчалдыр бижээн: «Бо бажыңга 1919 чылда Кравченконуң болгаш Щетинкиниң партизан отрядының штабы туруп турган».

Ам Кызылдың кудумчуларындан шууштур маңнашкан янзы-бүрү машиналарны көрүп болур апарган. Хоорайның чаагайжыдылгазында болгаш тудугларында бүчүдүг механизмнер хөделип турар. Харылзаа—өртемниң кайгамчык чаа-чаа техникаары-биле хандыртынган.

Кызыл хоорайда эртемниң, уран-чүүлдүң мастерлери—эртем ажылдакчылары, башкылар, эмчилер, инженерлер, чогаалчылар, артистер, чурукчулар хөй апарган. Тудугжулар, чоланчылар, токарлар, даараныкчылар болгаш өске-даа мергежилдиг ажылчыннары чыл бүрүде өзүп келген. Оларның арызындан үш-ажылдың мастерлериниң хүрээлери өскен. Кызыл—кадрлар белеткелиниң хоорайы болу берген.

Бистиң төрээн Кызыл хоорайывыстың моон соңгаарны сайзыралы кайгамчык өөрүнчүг болур.

И. МААДЫР-ООЛ.

Хоорайның колхозтарга дузаламчызы

Хоорайның көдээге шеф дузаламчызы болза көдээ ажыл-агыйны кедүреринге чугула ужур-дузалыг болуп турар. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда шеф ажылдары дыка идепкейжээн болгаш элээн тодаргай хевирни алган. Кызыл хоорай Кызыл районнуң колхозтарын шефке алган.

Хоорайның шефтеп турар хөй-хөй бүдүрүлгелери болгаш организастары шефке алган колхозтарының ажыл-агыйы-биле эки танылыш алгаш, оларның ам бо үеде негетинип турар материалдыг хереглелдеринге дузаламчыны көргүзүп турарлар.

Бодунуң шефке алган «Тиилелге» колхозунга улуг болгаш бүгү талалыг ажылды автобазаның (удуртукчузу эш Казаперов, партия организациязының секретары эш Зайцев) коллективи чорудуп турар. Колхозка элээн хөй механизмнерни тургузарынга болгаш чамдык берге ажылдарны механизастаарынга ол дузалаан. Чижээ, бүдүрүлге чериниң күжү-биле 25 аат күштүг локомобиль тургустунган болгаш ажыглалда кирген. Чоокта чаа механиктиг шаңның тудуу доозулган, ол чөрүк тараанны ажылдап кылырынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедиткен болгаш колхозчуларның күш-ажылын чиигеткен. Чылыткылыг үнүш ажылын сайзырадыры-биле чазын парник рамаларын база кылып берген. Көдээ ажыл-агый машиналарын болгаш дериг-хөрекселдерин септөөринге үргүлчү дузалажып турар.

Кызылдың Автотранспорт конторазы (начальниги эш Жигалёв, партия организациязының секретары эш Сапронов) шефке алганы «Баян-Хем» колхозунга улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Транспортчулар колхозтуң бүгү ажылдарынга дузалап, чугула кампаниялар үезинде машиналарны берип турар. Артельди улгаттыр катыштырганы-биле холбаштыр чурттаалга бажыңнарын колхоз төвүнче көжүрери эргежок чугула апаарга, транспортчулар идепкейлиг киржип, 12 бажыңнарны көжүржүп берген. Часкы тарылгага болгаш ногаа олуртулгазынга база кап удаа киришкен. Колхозтың партия эге организациязы ам тараа ажаалгазынга дузалажып турар.

Областың харызаа Эргелелиниң коллективи бодунуң шефке алганы «ТАРН 12 съездизи» колхозка база эки дузалажып турар. Бо коллективтиң партия эге организациязы ажыл-агый ажылдарындан аңгыда колхозка культура-чырыдыышкын ажылдарын база чорудуп, ынаар оодунуң дээре агитаторларын болгаш бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүмүн чорудуп турар.

Мал чеми белеткээри болгаш тараа ажаалгазы болза, көдээ ажыл-агый ажылдарының чугула кампаниязы болур. Бо болза, сезоннуг ажылдар болур. Мону барымдалаан, хоорайның шефтеп турар бүгү организастары чүгле Кызыл районче эвес, харын өске-даа районнарже хөй-хөй кижилерни чорудуп, көдээ ажыл-агыйны улам-на сайзырадыр дугайында партия болгаш чазаатың шинтирлерин күүседиринге идепкейлиг киржип турар.

Ынчалза-даа чедишкиннер-биле кады шеф ажылында бар четпестерни ыыттавайн барып болбас. Хоорайның чамдык бүдүрүлгелери база организациялары боттарының шефтээн колхозтарынга багай дузалажып турар. Авторота (командири эш Пропой) бо талазы-биле ажыл чорутпайн турар. Чамдык коллективтер колхозтарга ийи-бир удаа кестүп каары-биле кызыгаарланып, шеф ажылының колхозка улуг ужур-дузазын үнелевейн турар.

Партия, комсомол болгаш хөй-ниити организацияларының мурнунда ам үеде тургустунуп турар сорулга—колхозтарның тараа ажаап алышкынынга болгаш күрүнеге тараа дужаар планны күүседиринге шинтирлиг дузаны көргүзери болур. Колхозчуларның амыдырал деңнелин уламна экижидеринге база колхозтарны организаас, ажыл-агый талазы-биле улам быжыктырарынга шеф ажылы улуг дузаны чедирер ужурлуг.

Л. ЗАБОЕВ,
СЭКП Кызыл хооркомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң эргелекчизи.

КЫЗЫЛ

Улуг-Хемниң эриин каастаан
Уран бойдус чаалгазы
Өңгүр чайның чечээ ышкаш
Өзүп орар хоорайым!
Карачаптан ойнап өскеш,
Ханы ынаам төрүүнген.

Чырык соңгаң өөрүнчүг,
Чылдан чылче чайнап турар.
Ынчалза-даа, ооллдарыңны
Чүгле амгы шырайыңга
Ынакшаан деп буруудатпайн,
Чүреем-хөңнүм ыдыр дыңна.

Амгы Кызыл хүннүң өзүп,
Каас-чараш апар чыдар:
Амдыы чаа-ла күруг турган
Хавак кырын барып көрден,
Тудуушкуну доостур чыгаан
Дуруг ышкаш завод ында.

Соңгаң карааш ажыткаштың
Соңгаар хараш дыңнап көрем—
Сентябрьда ажыттынган
Институт божазында
Ийи каттыг школадан
Сергек ырлар диңмиреп тур.

Буду баткаш, өрү чоктааш,
Кудумчулар немешкенин
Сеткил ханып демдеглээр сен.
Сесерликче базып киргеш,
Фонтан сугга таалаар ийнү
Бодалыңга чуруптар сен.

Булуң сана, базым бүрү
Бурунгаарлаан хөгжүлдениң
Херечизи хоорайым!
Келир үе демдектерин
Сенден көргеш, өөрүп тур мен.
Сеңээ ынаам сөглеп тур мен.

Ю. КЮНЗЕГЕШ.

САННАР БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

1944 чылда уруглар сады чок турган.1954 чылда уруглар сады 2, яслилер 3 апарган. Уругларның база бир сады ам удавас ажыттынар.

1944 чылда Кызылга 110 орунну чаңгыс эмнелге чери турган. 1954 чылда 300 орунну 2 эмнелге чери база уругларның эмнелге чери, 5 диспансерлер ажылдап турар.

1945 чылда медицина дузаламчызын 2497 кижи алган. 1953 чылда медицина дузаламчызын 6978 кижи алган.

1946 чылда хоорайның кадык камгалалынга акшаландырыышкын 953,0 муң рубль болуп турган. 1954 чылда ол түң 5265,0 муң рубльге көвүдээн.

1945 чылда хоорайның садыг четкизиниң бараан саарылгазы 18861 муң рубль турган. 1954 чылда бараан саарылгазы 101041 муң рубльге чедир өскен.

1944 чылда хоорайга садыг четкилериниң болгаш хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң саны 10 турган. 1954 чылда олариың саны 73-ке чедир көвүдээн.

КЕЛИР ҮЕДЕГИ КЫЗЫЛ

Бистиң социалистиг Төрээн чурттувуста улам-на чараш болгаш чаагайжыткан хоорайлар, суураар өзүп турар. Ол болза, чоннуң өзүп турар материалдыг база культуралыг хереглелдерин хандырарының талазы-биле партияның болгаш чазаатың сагыш салыышкынының ачызында совет кижилериң чогаадыкчы болгаш тургузукчу күш-ажылының өөргүзүү болур. Совет амыдыралдың чаагайының дугайын бадыткавайн турар болуп бистиң чуртувуста чок.

Маңаа чижек кылдыр Кызыл хоорайның дугайын чугаалап болур. Дөртен чыл бурунгаар маңаа баштайгы бөдүүн бажың туттунган. Совет Эвилелиниң составынга Тываның каттыжып киргениниң баштайгы чылдарында хоорайның хөгжүлдези чаа төлевилеа өзүгаар эгелээн. 1944 чылда Кызылга чүгле 2—3 даш бажыңнар туттунган турган. Ынчаарда хоорай чаагайжыдылгазының бөдүүн ажылдары безин шулуудавайн турганын үндезин чурттавчылар билир. Төп шөлдү безин чүгле көзек-көзек ораланчак элезин болгаш хорумналчак даш эжелээн чыткан. Квартадлар херимнетинмээн, ногаанчытынмаан турган.

Кызылдың тудугларының амгы чараш чазагдыг калбарышкыны чурттакчыларны өөртүп турар. Сөөлгү чылдарда тудугнуң темпизи-даа дүргедээн, шынары-даа экижээн. Хоорайның девискээри сөөлгү өө чылда 3 катап калбарган. Хуу тудугдардан аңгыда, сөөлгү беш чылда сес болгаш дөрт квартиралыг 200 ажыг бажыңнар туттунган. 1944 чылда хоорайга чүгле 2 школа бажыңнары турган, амгы үеде № 10 болгаш 11 школаларның чаа бажыңнары туттунуп турар. Башкы училищезиниң, көдээ ажыл-агый техникумунуң бажыңнары, Ленин болгаш Кызыл партизан кудумчуларында административтиг алган черлериниң улуг бажыңнары туттунган. 1944 чылга чедир хоорайга чаңгыс-даа уруглар сады чок турган, ам уругларның үшкү садының тудуу дооступ турар. Хоорайның чаагайжылгазы чыл бүрү экижип турар. Кудумчулар болгаш хеминер иштери терек садчыгаштар-биле шиметинген. Гастелло аттыг парк хоорай чурттакчыларының культурлуг дыштанылгазының чери болуп сайзыраан.

Кызыл болза, областың административтиг, культурлуг болгаш үлетпүрлүг төвү болуп улам сайзыраар.Маңаа архитектура улуг рольу ойнаар ужурлуг. Хоорайның моон соңгаарны болур тудугларының болгаш чаагайжыдылгазының төлевилели дыка чараш. Кудумчуларда амгы турун турар бичии ыяш бажыңнарны ийи-үш хаат улуг даш бажыңнар солуй баар. Ленин болгаш Чөлдүм кудумчуларының тудушкан беддирлеринге чүгле 3 хаат даш бажыңнар тургустуна бергилээр. Кызыл партизан, Кочетов, Найырал болгаш Чөлдүм кудумчуларынга чүгле 2—3 хаат бажыңнар чергележи бээр. Ынчангаш Ленин болгаш Чөлдүм кудумчулары хоорайның кол магистралы апаар.

Стадиондан Песочная кудумчузунга чедир Енисей эриинге дооразы 70 метр каабак черге тарымал ыяш өзүп үнер. Чоокку үеде Гастелло аттыг паркче кирер эжиктиң чоогунга сесерликтер тарытынар, а хоорайның мурнуу-чөөн талазынга чаа парк тургустувар. Бүгү кудумчуларга амгы Ленин кудумчузунда ышкаш ыяш тарыышкыны чорутунар. Енисей ыдыынга узуну 2,5 километр дурттуг даш дамба туттунар ужурлуг.

Хоорайга капитал тудуг улам калбарар. Хоорайның чаагайжыткан төвү—чаа шел тургустунар. Аңаа Советтер Бажыңы туттунар. Ол бажыңга областың бүгү-ле удуртур совет органнары турар. Россий Федерациязының сүлде демдээн тургускан ол улуг тудуг 1955 чылда эгелээр. Ооң турар шөлүн долгандыр театр, башкы институдунуң бажыңы, 32 болгаш 48 квартиралыг чаагайжыды туткан 3 хаат чурттаалга бажыңнары туттунгулаар. Шөлдүң ортузунга бедин 30 метр суурга (монументи) тургустунар. Ол шөлдүң чоогу болур черлерде ам чаа тудуглар эгелей берген. Кочетов кудумчузунда СЭКП хооркомунуң 3 хаат бажыңы, ол-ла кудумчунуң Октябрь кудумчузу-биле белдиринде кино театрның чаа бажыңының тудуу эгелээн. Ленин кудумчузунда совпартшколаның чоогунда 16 квартиралыг 3 хаат чурттаалга бажыңының тудуу эгелээн. Ооң бирги кадынга магазин турар. Ол-ла кудумчуга музыка училищезин, ном садыын, универмагты тудары төлевилетинген.

Үлетпүрүнүң болгаш коммунал бүдүрүлгелериниң тудуглары чоокку чылдарда калбарар. Ылаңгыя хеп чуур комбинаттың, автовокзалдың болгаш хеп хевирлеп каастаар черниң тудугларын чорудары төлевилетинген. Ам херек кырында 5 муң киловатт күчүлүг электростанциязының, аъшчем үлетпүрүнүң тудуу чоруп турар. Септелге-механиктиг заводтуң тудуу удавас эгелээр.

Библиотекаларның 3 хаат бажыңы, пионерлер Бажыңы хоорайга туттунгулаар, Ленин кудумчузундан паркче баар даш эжик тургустунар.

Келир үеги Кызылдың дугайында өскедаа хөй төлевилелдер бар. Хоорайның тудугжуларының мурнунда сорулга болза, тудугнуң шынарын бүгү-ле хемчегер-биле бедидери, күш-ажылдың бот-үнезин чиигедири, байлак техниканы чөп ажыглазары, ажылдың темпизин дүргедедири болур. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш социалистиг чарышты улам калбартыр херек. Чечектелген, чаагайжыткан чараш хоорайны улам калбарты тудуп тургузарының бүгү-ле аргалары бисте бар.

В. ХАРЛАМОВ,
облкүүском чанында архитектура хөрээниң талазы-биле килдистиң начальниги.

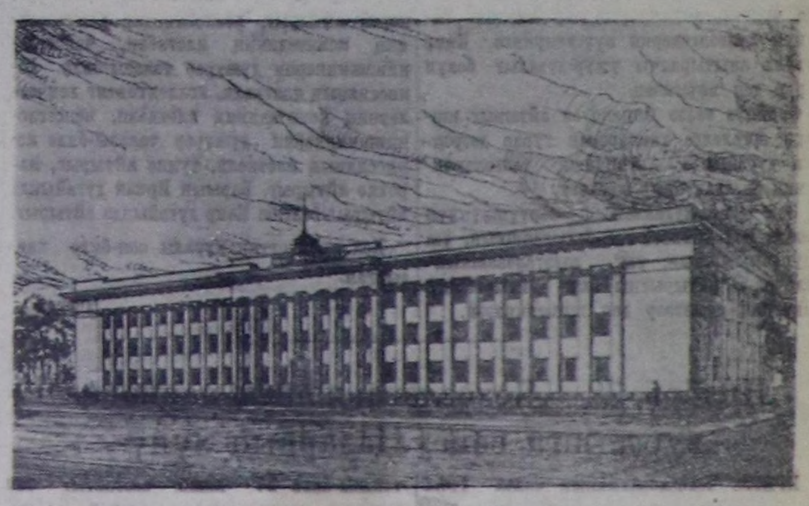

Кызыл хоорайның чылдын-на чаа немежип турар тудуглары бисти өөртүп турар. 1955 чылда Советтер бажыңының тудуу эгелээр. Ол бажыңга областың бүгү-ле совет органнары турар.

Чурукта: Чаа тудар деп турар Советтер бажыңының төлевилелиниң ниити хевири.

ЧУРУУ В. Харламовтуу.

Тудугларга коммунистерниң авангардтыг ролю

Коммунизм тургузуушкынуның хөрээнге партия кежигүннериниң авангардтыг ролюн улам бедик кедүериниң аитырыглары СЭКП-ниң Уставында улам долузу-биле тодаратынган. Ында бижээни: коммунист оолза, партияның шинтирлерин күүседири дээш идепкейлиг дайынчы болур. Партияның шинтирлери-биле чүгле чөпшээрежири партия кежигүнүнге четпес, партия кежигүнү ол шинтирлерни амыдыралга боттандырары дээш демисежир хүлээлелиг. Партияның шинтирлерин коммунистериң идепкей чок болгаш өзу озырмдаалап көөр чоруу партияның дайынчы аргалыын суларедыр болганда партияның хүрээлеңинге турарынга канчап-даа таарышпас; күш-ажылга үлегерлиг оолур, бодунуң бүдүрүлгечи, ажылгыр мергежилин үзүктел чок бедитпишаан, болунуң ажылының техниказын шинтээдип алыр, социалистиг тургузугнуң ыдыктыг болгаш дээш болбас үндезини болур ниитиниң социалистиг өнчүзүн бүгү хемчегелер-биле камнаар болгаш быжыглаар.

Партия Уставының ол негелделерин өзүгаар «Тыва тудуг» трестизинде партия организациязы коммунистер-биле ажылды сөөлгү үеде элээн экижиткен. Хоорайның тудугларынга коммунистериң авангардтыг ролюн бедидер дугайында айтырыгларны парторганизация, ооң бюрозу хүн-бүрү сонуургап турар апарган. Ылаңгыя бо дугайын партия хуралынга чугаалажып турар. Күш-ажылга коммунист бүрүзү хууда үлегерин көргүскен турарын олардан партия организациязы негеп келген.

Трестиң ажылының хемчээли чыл бүрүде өзүп турар. Ылаңгыя 1954 чылда онаашкан тудуг программазы бирги беш чылдың бүгү дургузунда кылган ажылбиле деңнешкен болгаш 1953 чылдыындан ийи каташтан хөй болган. Хоорайның тудуунуң шак ындыг калбарыышкыны болза, ажылчын күжүн өстүрерин, тудугнуң механизациязын экижидерин, тудуг материалдарының чамдык саргузугларын четчеләрин негевишаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин хүн-бүрүнүң сорулгазы кылдыр тургузуп турар.

Тудуг трестизиниң мурнунга партияның болгаш чазаатың салган сорулгаларын күүседиринге бүгү тудугжуларның күжүн моолизастаарын оларның ортузунга чорудар масса-политиктиг ажылдарбиле холбаштырып турар бис. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери—коллективте партия организациязының, ында бүгү коммунистериң болгаш ажылчыннарның чугула хүлээлгези болуп турар.

Ол сорулганың күүселдези кандыг болуп турарыл? Тудугнуң механизациязын экижидери бирги өөлчегниң сорулгазы болуп турган. Ынчангаш ол айтырыгны партия организациязының ажык хуралынга чугаалашкан. Механизацияның ажыглалында болгаш ону хөделдирип турар кижилериң ажылында четпестерни партия хуралы илередип, ажылды эде тургузарының аргаларын айыткан.

Чижээлээрге, кол механик болуп ажылдап турган Круглов үргүлчү арагалап, ажыл кылбайн турганы илерээн. Коммунистер ол кижини аваа тургуспазын, а ол ажылга аныяк коммунист Козыревти киирерин сүмелээннер. Администрация коммунистериң ол саналын хевээр боттандырган. Эш Козырев механизмнериң шимчээшкинин экижиткен. Бир эвес 6 бетономешалкаларның чүгле 3-жү ажыглатынып турган болза, ам шуптузу ажылдап турар. Бүгү-ле растворомешалкалар, растворонасостар, электродрелдер, электробрасношультылар болгаш өске-даа механизмнер септетинген база ажыглалда кирген. Беш айлар дургузунда ажылдавайн турган автокран ам ажыглалда кирип, хөй ажылчыннарның күжүн солаан. Тууйбу сөөртүрүнге таарымчалыг контейнерлер трестиниң складынга борык-ла ийи чыл дургузунда чыткан. Ам ол мурнакчы техника ажыглалда кирген. Ол болза, тууйбунуң үрелиишкинин эвээжеткен болгаш тудугнуң темпизин дүргеткен.

Үш ай бурунгаар трестиге келген аныяк коммунис-чоланчы Красновский күчүлүг экскаваторга чоланчылап ажылдаарындан ойталап турган. Партбюро ооң боду-биле беседа кылган. Бүзүредилгениң күжү-биле база коммунист хүлээлгезин өзугаар ажылды ол хүлээп алган. Чүгле 10 хонук иштинде экскаваторну ол өөренип апкан. Ооң соонда неделя иштинде ажыл нормазын күүседип турар апарган. Ам бо хүннерде Красновский бодунуң машиназы-биле дыка хөй кижиниң күш-ажылын солуп, ай бүрүзүнде ажыл нормазын 300—370 хуу күүседип турар апарган. Июльда 2700, августа 3100 рубльди ол ажылдап алган.

Совет Тыванын 10 чыл байырлалынга чедишкиниг ужуражыр дээш чарышка сырый каттышканнарның күш-ажылчы болгаш политиктиг бедурлуушкуну улам бедээн. Трестиниң парторганизациязының үчёдунда 32 коммунистерден 22-зи шуут бүдүрүлгеде ажылдап, кижи бүрүзү күш-ажылчы үлегерин көргүзүп турар. Коллективтиң хүндүлел самбызазынга Цуканов, Бомбуй-оол, Калзан, Таңзы-Белек оларның аттары үргүлчү кирип турар. Оларның кайызы-даа 2—3 нормаларны күүседип келгеннер. Ажылчын Лезговка тудугнуң хөй дапкыр профессияларын чедип алган, ол ажыл нормазын 350—400 хуу күүседип, ажылчын аныяктарның кежээки школазында эки өөренип турар.

Штукатуржу коммунистер Пичугина, Писарева оларның бригадалары эки ажылдап келген. Будугжуларда Черепанов алышкылар ийи дапкыр норманы күүседип турарлар. Чазаныгжыларда Кузьмин алышкылар, Пермяков база-ла эки ажылдап келгеннер.

Ынчалза-даа күш-ажылдың организациязында четпестер ам-даа бар. Бирги участоктуң даамалы эш Кузнецов ажылчыннарның күш-ажылын четпес организастап, боду безин ажылга озалдап кээп турар. Участокка агитас-массалыг ажылды чорудар дугайында партийжи дээлганы ол күүсетпээн. Партбюро коммунистиң шак ындыг байдалынга аптешпээн болгаш аңаа хемчег хүлээткен.

Бо хүннерде трестиниң коммунистери тудугжулар ортузунга масса-политиктиг ажылды улам күштелдирбишаан, социалистиг чарышты организастап турар. Сөөлгү дөрт айларда ажылдап алышкынының нормазы трестиде ниитизи-биле ажыр күүсетинген. Августа ажыл нормазын күүсетпээн чаңгыс-даа ажылчын чок болган.

Бодунуң төрээн хоорайының өзүлдези дээш, үлетпүрүнүң, албан болгаш өөредилге черлериниң, чурттаалганың болгаш культураның тудугларын дүргеп болгаш шынарлыг, чараш тудары дээш улам эки ажылдаарын бүгү тудугжулар хүлээнип турарлар.

А. ЛЕПЕШКИН.
«Тыва тудуг» трестиниң партия организациязының секретары.

Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының бирги сессиязында

ПЕКИН, сентябрь 23. Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының бирги сессиязы сентябрь 23-те Пекинге болумуң ажылын үргүлчүлөөн.

Кыдат Улус Республиканың чазааның ажылының дугайында Чжоу Энь-лайның илеткелин олурушканнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Чжоу Энь-лай бодунуң илеткелиниң эгезинде экономика болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда чедип алдынган чедишкиннериниң дугайын чугаалаан.

Бистер тайбың ажыл-биле долдунган бис, а ону кылыр төлөөде, тайбын байдал херек, бүгү делегейге тайбың херек. Улустар аразының харылзааларынга Кыдат Улус Республиканың тайбың политиказын харын ол тодаргайлап турар деп Чжоу Энь-лай медеглөөн.

Совет Эвилели-биле Кыдаттың аразында харылзаа байдалдарны онзалап демдеглевишаан, Чжоу Энь-лай Совет Эвилели кыдат улустуң экономиктиг тургузуушкунун боттаңдырып алырынга кайгамчык улуг, бүгү талалыг материалдыг, акшахерегли болгаш эртем-техника талазы-биле дузаламчыны көргүзүп турар дээрзин айыткан. Кыдаттың болгаш ССРЭ-ниң аразында ак-сеткилдиг кады ажылдажылга Ыраккы Чөөн-чүкке болгаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының херээнге улам-на өзүлделиг күш болуп турар деп Чжоу Энь-лай чугаалаан. Ол найыралдың дугайын бистиң Конституциявыстың киирилде үүлүнде бижээнинің фактызы болза ол найыралдың меңгезиниң болгаш бузулбазының дугайын херечилеп турар.

Улус демократиязының чурттары-биле Кыдат Улус Республиканың харылзааларынга хамаарыштыр Чжоу Энь-лай ол харылзаалар экономика болгаш культура харылзааларының талазы-биле хүн келген тудум кады ажылдажылга-биле тодаргайлатынып турар деп демдеглөөн.

Корей Улус Демократтыг Республика-биле болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказы-биле Кыдаттың найыралдыг харылзаалары хөгжүп, быжыгып турар.

Эрткен беш чылдарның дургузунда кыдат улус бодунун улуг эвилелчизи—Совет Эвилели-биле болгаш улус демократиязының чурттары-биле сырый холбаалыг чаңгыс эшке туруп алгаш, агрессияга болгаш дайынга удур бүгү делегейге тайбыңны камгалаары дээш шуудургу демиселди чорутканының дугайын чугаалавышаан, Чжоу Энь-лай Совет Эвилелиниң удуртулгазы-биле бүгү акы-дүнмалышкы күүнелериниң чаңгыс эви болгаш кады ажылдажылгазы агрессияның күштеринге эвес, харын тайбың күштеринге ажыктыг кылдыр делегей байдалынга улуг өскерлиишкиннерни киирген деп чүвени онзалап демдеглөөн. Бүгү делегейге тайбыңның күштерин улам ыңай быжыглаар сорулгабиле чаңгыс эптиг болгаш кады ажылдажылганың ол харылзааларын моон соңгаар-даа хөгжүдүп үргүлчүлөөр апаар бис деп Чжоу Энь-лай айыткан.

Мурнуу-Чөөн Азияның чурттары-биле Кыдат бодунуң харылзааларын девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту болгаш бот эргени кайы-кайызы хүндүлежириниң, халдашпазының, бир-бирээзиниң иштики херектеринге киришпезиниң, дең эрге болгаш бот-боттарынга ажыктыг болурунун, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптеринге таарыштыр тургузуп турар деп Чжоу Энь-лай медеглөөн. Кыдат болза ол принциптерге үндезилөөш, ону база-ла сеткилиниң ханызындан күзеп турар өске-даа бүгү чурттар-биле дипломаттыг харылзааларны доктаадып тургузарынга белен.

Кыдат Улус Республика бүгү чурттар-биле экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны калбартырынче улуг кичээнгейни салып турар, чүге дээрге, ол чорук сонуургалдыг чурттарның экономиктиг байдалын эвижидеринге, улустар аразының кады ажылдажылгазында бот-бодун билчир чорукту күштелдиреринге болгаш таарымчалыг байдалдарны тургузарынга идир бөөр деп Чжоу Энь-лай үргүлчүлеп чугаалаан.

АКШ-тың баштааны агрессчи өскүлгежиишкин Кыдат Улус Республиканы өскөнниг көөр чоруун үргүлчүлеп, КНО-га КУР-нуң дүрүм өзугаар эргелерин каткан тургузарынга шаптыктап турар деп чүвени Чжоу Энь-лай айыткан.

Мурнуу-Чөөн Азияга шериг блогун (СЕАТО) тургузар дугайында АКШ-тың ыйыышкыны-биле ат салдынган керээни тодаргайлап чугаалавышаан, ол дээрге, чүгле Кыдатка кыжаныышкын болуп турар эвес, харын Азия чурттарынга хамаарыштыр АКШ-тың аргессиязын чиигедир сорулгалыг болуп турар колониялыг чурттарның шериг блогу-дур деп Чжоу Энь-лай медеглөөн. Бо чылдың сентябрь 14-те ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу ол айтырыг талазы-биле медеглел чарлаан, ында болза, ол шериг блогунуң инициаторлары—күүнелер тайбыңны быжыглаарының сорулгазын каржызы-биле үреп турар боттарының үүлгедиишкиннериниң долу харыысалгазын хүлөөр апаар деп чүвени айтып турарын Чжоу Энь-лай чугаалаан. Ол медеглел КУР-нуң чазааның санал-оналынга бүүрүн дүгжүп турар деп Чжоу Энь-лай чугаалаан. Азияның Индия, Индонезия, Бирма чергелиг мыңдыг өң чугула чурттары Манила чөвүлел хуралынга киржириниң ойталаан деп чүвени айытышаан, Кыдат Улус Республиканың чазаа ол чурттарның туружун бүрүнү-биле деткип турар болгаш Мурнуу-Чөөн Азияга шериг блогун тургузар чоруккa шиитпирлиг удурланыышкынын илергейлеп турар деп Чжоу Энь-лай медеглөөн.

Бистиң хереевис—социалистиг тургузуушкунуң болгаш социалистиг чаартылгаларның хереэ—шынныг херек. Тайбаныны хосталар, бистиң күүневистиң тускай хамаарыштас эргезин болгаш девискээр талазы-биле бүдүн чоруун камгалаазр, Ыраккы Чөөн чүкке болгаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаар деп бистиң хереэвис—база шынныг херек деп, Чжоу Энь-лай түңней чугаалаан.

Чжоу Энь-лайның илеткелиниң соонда саналдар эгелөөн. Сентябрь 23-түң хуралынга депутаттар Чэнь Юнь биле Го Можо олар санал бергеннер. (СЭТА).

МООЛ АРАТ РЕСПУБЛИКАДА КУЛЬТУРА КӨДҮРЛҮҮШКҮНҮ

УЛАН-БАТОР. 1921 чылда Мооллуң улустуң революциязы чуртка культура болгаш чырыдыышкын хөгжүлделиниге кадбак арганы ажыткан.

Ажылчы чоннарның ургларының шаанда чок турган школаларын тургузарынче Моолдуң Араттың-Революстуг партиязы бир дугаар сагыш салган. Эрге-чагырганың улустуң холунга киргениниң соонда ийи чыл болганда Улан-Баторга болгаш аймактар төптеринге баштайгы эге школалар ажыттынган. Оон-биле кады улуг назылыг чоннуң ортузунга бижик билбес чорукту узутказары дээш демисел эгелөөн.

Улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда чырыдыышкын талазы-биле улуг чедишкиннер чедип алдынган. Амгы үеде чуртта бижик билбес чорукту чок кылган. 1953—1954 өөредилге чылында чурттуң школаларынга 60 ажыг муң ургларын өөренген. А республикада 450 эге, ортумак болгаш ортумак тускай школалар бар, өлөөн каш институттар болгаш университет бар. Оларда 1400 кижи өөренип турар. Университет чуртка өлөөн каш чүс тускай эртемнигларни, башкыларны, эмчилерни, ветеринарларны, зоотехниктерни берген.

Улус чырыдыышкынының акшаландырыышкыны чылдың-на өзүп турар. 1940 чылда 12,8 миллион тугрикти чыгдаан болза, бо чылын 60 миллион ажыг тугрикти тускайлаан. Бүгү школалар четчир санныг өөредилге херекселдери болгаш өөредилге номнары-биле хандыртынган.

Башкы кадрларны белеткээринче улуг кичээнгей салдынып турар. Ам улус чырыдыышкынының системазында 3300 ажыг башкылар ажылдап турарлар. Оларның аразында күрүне университедин, башкы институдун, башкы техникумун болгаш орус дыл өөренириниң курстарын доосканнар бар.

МАР-да парлалга дыка калбарган. Амгы үеде республикада 8 төп солуннарны болгаш 16 сеткүүлдерни парлап турар. Бүгү 18 аймактарда аймак солуннарын үндүрүп турар: Баян-Ульгийниң казах национал аймаанда казах дылда солун үнүп турар.

МАР-ның күрүнениң ном үндүрер чери политиктиг, эртем-пептеренгей болгаш уран-чүүл литератураларын хөй-биле парлап үндүрүп турар. Полиграфиянын национал үлетпүрү тургустунган.

МАР-да клубтарның, кызыл өглерниң болгаш кызыл булуннарның, библиотекаларның болгаш номчулга черлериниң четкизи калбарган. Ол черлер чон ортузунга культура-чырыдыышкын ажылдарының төвү болуп турар.

Моолдарның амыдыралынче радио быжыы-биле кирген. 1953 чылда радио точкаларының саны 1934 чылдың деңнелиниден 6 катап улгаткан.

Ажылчы чоннарның кадык камгалалының дугайында улустуң чазаа улуг сагыш салыышкынны салып турар. Чуртта чүс-чүс эмнелге болгаш фельдшер пунктулары, бөжүлга бажыңнары бар. Дыштанылга бажыңнарының болгаш санаторийлериниң саны чылдың-на көвүдеп турар.

(СЭТА).

ССРЭ-ге хамаарыштыр иран парлалгада нүүлдүг кампания

ТЕГЕРАН. Бо чылдың сентябрь 22-де ССРЭ-ниң Иранда элчини А. И. Лаврентьев Иранның даштыкы херектер министри А. Энтезамга баргаш, аңаа моон адаанда медеглелди кылган:

«Сөөлгү хүннерде, Иранның армиязының болгаш полициязының офицерлерин тудуп хоруудан турары-биле холбаштыр, «хоруудатырганнарның Москва-биле чажыт харылзаазының» («Эттелаат» солун, «Кейхан» солун болгаш өске-даа) дугайында өнчүк-чөңгөөлиг дыңнадыглар, советтиң шериг атташеи генерал Родионов дугайында нүүлчү дыңнадыглар (сентябрь 15-те «Кейхан» солун), Совет Эвилелиниң адынга меджлистиң чамдык депутаттарының нүүлчү болгаш өскөнниг чугаалары, база адак сөөлүнде, Иранга совет киноларны көргүзериниң талазы-биле иран эрге-чагырганың чүүн-биле-даа барымдаалатынмаан дорамчыладыг хемчегларинин талазы-биле ылгай көрүүшкүннүг дыңнадыглар иран парлалгада үнүп турар апарган.

Үшкү чурттарның күзелинге таарыштыр, совет-иран кожа-холбаа харылзааларга когарал таварыштырар сорулганы салып турар, ССРЭ дугайында өскөнниг кампания Иранда чорутунуп эгелөөнин үстүнде айыткан фактылар херечилеп турар.

Иранның даштыкы херектер министерствозу ССРЭ дугайында өскөнниг кампанияны соксадырынче чогуур хемчегларни, өң ылаңгыада, Совет киноларны талазы-биле иран эрге-чагырганың дорамчыладыг айтышкынналарын күш чок болдурар хемчегларны алырын элчин чери аанал турар».

Иранның даштыкы херектер министри дээрги Энтезам ССРЭ-ниң элчиниңи бо медеглелин Иран чазаанга дыңнадыгын аазаан.

(СЭТА).

Барыын Европа чурттарының ажылчы чоннары коллективтиг айыыл чок чоруктуң ниити-европа системазын тургузарын негеп турар

ВЕНА, сентябрь 23. Профэвилелериниң Бүгү-делегей федерациязының информация бюллетенинде Европа чурттарының ажылчы чоннары Барыын Германияны катап чепсеглөөр дээр чаа оралдажышкыннарга улур демиселди күштелдирип турар деп чүвени демдеглеп турар. Олар болза, тайбыңны болгаш бүгү улустарга амыдыралдың байдалдарын эвижидерин магадылаар — Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузар дээш демисежип турарлар.

Улуг күүнелериниң аразынга чугаалажышкыннарны катап эгелөөри дээш, коллективтиг айыыл чок чоруктуң ниити-европа системазының иштинге герман айтырыгны тайбың шиитпирлөөри дээш шимчээшкин Францияда калбарып турар. Парижке болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга Барыын Германияны чепсеглөөринге удур ажылчы чоннарның хөй санныг хуралдары болгаш митингилери болган.

Францияның өң улуг үлетпүрлүг төвү—Сэнт-Этьенге массалыг митинг болган, оон киржикчилери дөрт улуг күүнелериниң чөвүлел хуралын чыылдырарын болгаш коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузарын негөөн. Бордо-Бастидтиң демир-орукчулары коллективтиг айыыл чок чоруктуң ниити-европа системазын тургузар дугайында чугаалажышкынынарны база негеп турар.

Италияның «Альфа-Ромео» дээр автомобиль заводтарының болгаш «Пирелли» дээр химиктиг трестиниң бүдүрүлгелериниң ажылчыннары итали чазак коллективтиг айыыл чок чоруктуң ниити-европа системазын тургузары дээш чугаалаарын негеп турар резолюцияларны хүлөөп алган. Туринде «Фиат-Мирафьиори» дээр заводтарның, Генуяда «Ансальдо» дээр судно тудуунуң черлериниң, Неапольде «Ильва» дээр металлургия заводтарының болгаш оон-даа өскелериниң ажылчыннары боттарының хуралдарынга база шак-ла ындыг резолюцияларны хүлөөп алган.

Финляндияга профэвилелиниң ниити-европа конференциязының киржикчилери боттарының профэвилел организацияларының хуралдарынга болгаш бүдүрүлгелерге конференцияның ажылының түңнелиниң дугайында илеткелдерни кылгылаан. Финляндияга октябрьда националдың профэвилел конференциязын чыылдырар, аңаа коллективтиг айыыл чок чоруктуң ниити-европа системазын тургузары дээш, Барыын Германияны катап чепсеглөөринге удур кампанияны калбартырынче угланган хемчегларни чогаадып кылыр.

Барыын Германияны катап чепсеглөөринге удур болгаш коллективтиг айыыл чок чорук дээш шимчээшкин ол ышкаш Данияда, Норвегияда болгаш Европаның өске-даа чурттарында база күштелип турар.

(СЭТА).

Миссури штатта кара-бажыңда тура халыышкын

ЛОНДОН. Лондон радиозунуң дыңнадыы-биле алырга, АКШ-тың Миссури штатта кара-бажыңда чаңгыс-чаңгызы-биле камераларда туруп турар 80 херектеннер камералардан дургуннап үнгеш тура-халыышкын үндүрер аргалыг болган. Олар өске хоругдатырганнарны хостаан болгаш кара-бажыңның өлөөн каш бажыңнарын өртеткен. Херектеннер боо-чепсек хүнаап алган. Оларың-биле кара-бажың камгалалының аразында удур-дедир боолажышкын болган. Оон түңнелинде ийи херектен өлүткен болгаш 14-түү балыгланган. Херектеннер кара-бажың камгалалындан ийи кижини тудуп алган деп дыңнадып турар. Штаттың губернатору дузалажыры-биле национал гвардияның отрядтарын келдиртип келген. Тускай поезд-биле кожа хоорайлардан шериг везектери чедип келген. Сөөлгү дыңнадыглар-биле алырга тура-халыышкынны амдаа базып шыдаваан болуп турар.

(СЭТА).

Эң улуг америк концерннериниң кончаларының улгатканы

НЬЮ-ЙОРК. 1953 чылдың чогуур үезинде дөмейлөөрге, 1954 чылдың бирги чартыында улуг-улуг америк монополияларның кончаларының хенертен улгатканының дугайын «Форчун» деп журналдың сентябрь номеринде дыңнадып турар.

Журналдың көргүскен саннары-биле алырга, АКШ-тың болбазырадыр бүдүрүлгелериниң арыг кончаалары, 100 миллион доллар өске орулгалар-биле кады 1954 чылдың бирги кварталында 1,7 миллиард доллар хөй болуп турган болгаш 1953 чылдың бирги кварталында турганындан 6 хуу хөй болган. 1954 чылдың ийиги кварталында Американың ужар-чүүл компанияларының кончаалары 1953 чылдың чогуур үезинден 50 хуу хөй болган: Дюпон бүдүрүлгелериниң кончаалары 1953 чылдың ийиги кварталы-биле дөмейлөөрге 33 хуу, оон иштинде Дюпоннарның контрольдап турары «Дженерал моторс» компаниязының кончаалары 35 хуу өскөн; «Дженерал электрик» морганчы компанияның кончаалары 27 хуу; «Стандард ойл кампании оф нью джерси» рокфеллержи компанияның кончаалары 9 хуу; АКШ-тың аъш-чем бүдүрүлгелериниң кончаларының алды кезээ оларга онзажып турар аъш-чемниң 25 компанияларының кончаалары бо-ла үениң иштинде 18 хуу көвүдөөн.

(СЭТА).

Бразилияда өлүрүкчү чорук

МОНТЕВИДЕО. Ажылчын аңгыга удур кадыг-шыңгыы хемчегларни бразиль чазактың чорудуп турарының дугайын парлалга дыңнадып турар. Ажыл төлевирин бедидерин негеп, ажыл соксадыышкынны кылган тос муң трамвай ажылчыннарының ажыл соксадыышкынын күш-ажыл министерствозу «дүрүм чок» деп санаан. Полиция трамвайщиктериниң профэвилелиниң хуралынче халдаашкын кылган болгаш 300 кижини тудуп хоруудаан. Сентябрь 21-де Рио-де-Жанейро хоорайга трамвайларны хенертен армияның хыналдазынга киирген. Трамвай бүрүзүнүң чолаачызының чанынга солдаттар турган.

МОНТЕВИДЕО. «Ла Маньян» солунга парлаан чүүлде болза, Бразилияның суд эрге-чагыргалары Преестеске удур базза компартияның өске 17 ажылдакчыларынга удур суд чорудулгазын катап чорударының дугайында дужаалды үндүрген деп Рио-де-Жанейродан алдынган медээде чугаалап турар.

(СЭТА).

АКШ Таиландыны эжелээрин кордап турар

ПАРИЖ. Франс Прес агентилелиниң корреспондентизиниң Бангкоктан дамчыдып турарын өзугаар алырга, Каттышкан Штаттардан чаа ээп келген Таиландының армиязының кол командылакчызы генерал Сарит Танарат Таиландының девискээринге АКШ-тың курган чер болгаш шериг-агаар күштерин тургузарын америк чазак негөөн деп медеглөөн.

Генерал Танараттың оон ыңай медеглөөни болза, ол ындыг негелдеден ойталаан.

(СЭТА).

КНО-нуң Кол Ассамблеязының IX сессиязы

Кол комитеттиң сентябрь 23-те эртенги хуралы

НЬЮ-ЙОРК, сентябрь 23. Кол Ассамблеяның хүн айтырыгларын көөрүн доозарыбиле бөгүн эртен Кол комитеттиң хуралы болган. Ук хурал Кипрниң бот шиитпирленишкининиң дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнден эгелөөн.

Ол айтырыгны хүн айтырыынга киирерин негевишаан, Грециянның төлөөлекчизи Кол Ассамблея Уставтың 10-гу үүлүнге үндезилөөш, Уставтың эргезинге кирип турар кандыг-даа айтырыгларны чугаалажып көөрүнге төлөөлетирген деп чүвени онзалап демдеглөөн.

Англи төлөөлекчи Ллойд ол айтырыгны хүн айтырыынга киирериңге удурланган болгаш Соңгу-атлантика керээзинге үндезилөөш, Грецияга, Турцияга болгаш өскедаа чурттарга хамаарыштыр Англия бодунуң хүлөөлгелерин күүседиринге Кипр чугула амыдыралчы ужур-дузалыг болуп турар деп медеглөөн.

Француз төлөө Оппено ол айтырыг иштики эргелелге хамаржып турар дээрзиниң дугайында Англияның төлөөлекчизиниң чылдактарын деткөөн.

Оон ыңай чугаалажып көрүүшкүннүң соонда Кол комитет тос бадылаашкын, үш удурланыышкын, үш дадагалзаашкынбиле ол айтырыгны хүн айтырыынга киирерин сүмелөөр деп шиитпирлөөн.

Англия, Франция болгаш Австралия хүн айтырыынга Кипр дугайында айтырыгны киирериңге удурланып бадылаан, АКШ-тың болгаш Голландияның төлөөлери дадагалзааннар, комитеттиң арткан тос кежигүннери «киирер» деп бадылааннар.

Оон соонда Кол комитет өске арткан айтырыгларны хүн айтырыынга, оон иштинде гоминданчы агрессияга хамаарыштыр Бирманың хомудалын киирерин түүлүг деп көрген. Комитеттер аразынга хүн айтырыгларын хувазарынга хамаарыштыр Чингине секретарының сүмезин комитет түүлүг деп көрген. Ол сэнаалды өзугаар бирги комитет дараазындагы айтырыгларны чугаалажып көөр ужурлуг: корей айтырыг, коллективтиг хемчеглериниң комитединиң илеткели, чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле комиссияның илеткели, коллективтиг хемчеглериниң комитединиң илеткели, чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле комиссияның илеткели, тунис айтырыг, марокко айтырыг, Барыын Иран дугайында айтырыг болгаш Каир дугайында айтырыг.

Кол комитеттин хуралы оон-биле хагдынган.

(СЭТА).

Чанкайшичилерге согуушкун

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң сентябрь 23-те Фуцзянь можудан дамчыткан дыңнадыында чугаалап турары болза:

Сентябрь 22-де Улустуң-хосталга армиязының артиллериязы Куэмой болгаш Бичин Куэмой ортулуктарында Чан Кайшиниң шериглериниң туружунче артиллериянын күштүг адыышкынын база катап чорутканы. Аар боолар оон-биле кады чанкайшичилернин туружунче база боолаан.

Чанкайшичилериниң артиллериязы харыы боолаашкынны кылган, ынчалза-даа дыка хөй артиллерия туруштары Улустуң хосталга армиязының артиллериязының адыышкынынга чок кылдырган. Бичин Куэмой ортулукта турар чанкайшичилер шак хире үргүлчүлөөн адыышкыннарның дургузунда чаңгыс-даа харыы адыышкын кылып шыдаваан. Чанкайшичилериниң туружу күштүү-биле үрелген.

(СЭТА).

Япон улус ремилитаризацияга удур

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Токиода корреспондентизиниң дамчыдып турарын өзугаар алырга, япон эрге-чагыргалар катап тургустунуп турар армияга солдаттар хавырылгазының улуг бергелеринге таваржып турар. Киодо Пусин агентилелиниң дыңнатканы-биле алырга, эрге-чагыргалар 37 муң кижини хавырып алыр деп турган болза, чүгле 7,5 муңдан өвөөш кижини армияга келдирген. Шериг хавырылгазы сентябрь 30-ге чедир доозулган турар.

(СЭТА).

Японияда шахтёрларның аар-берге байдалы

ШАНХАЙ. Японияның хөмүр даш үлетпүрүнде кризистиг байдалдың күштелип турары-биле холбаштыр чуртта ажыл чок шахтёрларның саны көвүдеп турар. Токио радиозунуң дамчытканын өзугаар алырга, Японияның улуг хөмүр даштыг чери болур — Тикухога ортумак болгаш үүрмек шахталарның чартыы ажылдавайн турар. Ажыл чоктарның санын дөңзылаар бюроның медээзин өзугаар алырга, ол бассейнинге хүннүң-не ортумаа-биле 50 кижини ажылдан үндүрүп турар.

Ажыл чок чоруктуң өскениниң хараазыбиле шахтёрларның материалдыг байдалы бакыраан. Ол черде школа назылыг дөрт уруг бүрүзүнүң бирээзи-де школага баарының аргазы чок болуп турар.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

РАК—ААР ААРЫГ

Ол аарыг шоолуг билдинмес демдектер-биле эгелөөр.

Аарыгның тыптып турар үезинде аарыышкын болгаш эт изиир чорук болбас.

Бо аарыг кижиге халдаанда даңгаар-ла улуг нуруузунда: **ижин, уруг савазы, хөрек бестери, кызыл өөш, дорт шөйүндү, адаккы эрин аарып турар.**

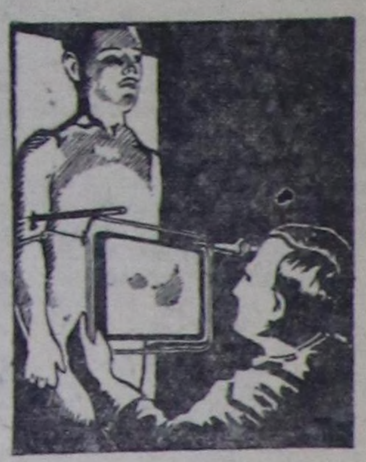

Кижиге аарыг халааданчыг азы чем чиирге кызыл өөш аарышкылыг, хөрек безинге болгаш адаккы эринге селгек ийикпе, азы хереэжен кижилер анаа эвес онзагай байдалы-биле аңгыланыышкынныг апарган үезинде доп-дораан эмчиге баар херек.

Чылыг болгаш херел үндүрер металл аймаа херексел-биле рентгеннин херелин дүүштүрген эмнээшкин аарыгны өкиртип, кижини кадык кылып каар деп чүвени билип алыңар.

Чогуур үезинде эмнээшкин аарыг кижини кадык кылдыр өкиртир.

Тыва областың санитар чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орулакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, кедее ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтерияның 4—98, иштики информация киллизиниң—3—65.

ТС—02490. Культура эргелелиниң типографиязы.